

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
**MIGRACIJE IN TRG DELA V SLOVENIJI:
TEORETIČNA IN EMPIRIČNA ANALIZA**

Ljubljana, marec 2011

MATEJA DOLINAR

IZJAVA

Študentka MATEJA DOLINAR izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. TJAŠE REDEK, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 MIGRACIJE	2
1.1 OPREDELITEV MIGRACIJ	2
1.2 VZROKI MIGRACIJ	3
1.3 POSLEDICE MIGRACIJ	6
1.3.1 Posledice v izvornih državah	7
1.3.2 Posledice v državah priselitve	9
2 MIGRACIJE V SVETU IN EVROPSKI UNIJI	11
2.1 MIGRACIJE V SVETU	11
2.2 MIGRACIJE V EVROPSKI UNIJI	13
2.2.1 Obdobje po drugi svetovni vojni	13
2.2.2 Obdobji po širitvah EU 2004 in 2007	15
2.2.4 Značilnosti migrantov v EU	17
3 MIGRACIJE V SLOVENIJI	20
3.1 POLOŽAJ TUJCEV NA TRGU DELA	22
3.2 PRAVNA PODLAGA MIGRACIJ	22
3.3 PRAVNA PODLAGA ZAPOSLOVANJA TUJCEV	24
3.3.1 Zakonodaja, ki ureja zaposlovanje tujcev	24
3.3.2 Zakon o tujcih	25
3.3.3 Zakon o zaposlovanju in delu tujcev	25
3.3.4 Spremembe zakona kot odgovor na gospodarsko krizo	26
3.3.5 Kvotni sistem	27
3.4 MIGRACIJE V SLOVENIJI V PRETEKLOSTI	28
3.4.1 Migracije v obdobju 1945-1953	28
3.4.2 Migracije v obdobju od 1954-1990	29
3.4.3 Migracije od 1990 dalje	30
3.4.4 Spremembe po vstopu v EU	37
SKLEP	40
LITERATURA IN VIRI	42

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Države z največ prejetimi nakazili v letu 2000.....</i>	<i>8</i>
<i>Slika 2: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu za leto 2010.....</i>	<i>32</i>
<i>Slika 3: Veljavna delovna dovoljenja po spolu za obdobje od 2005-2010.....</i>	<i>35</i>
<i>Slika 4: Državljeni EU, ki so se zaposlili v Sloveniji v obdobju od 2008-2010.....</i>	<i>37</i>

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Države z največjim številom mednarodnih migrantov v letu 2000.....</i>	<i>12</i>
<i>Tabela 2: Stopnja neto migracij EU-15 in novih članic EU od leta 1960-2000 v odstotkih...15</i>	
<i>Tabela 3: Pritoki tujih delavcev v izbrane evropske države, 1995-2003 (v tisočih).....18</i>	
<i>Tabela 4: Kvota delovnih dovoljenj tujcev od leta 2005-2010.....28</i>	
<i>Tabela 5: Povprečne letne neto migracije Slovenije s preostalimi enotami SFRJ v obdobju 1958-1961 in 1976-1981.....30</i>	
<i>Tabela 6: Veljavna delovna dovoljenja tujcev v Sloveniji v letih 1995 in 2000 po izobrazbi in območju porekla (stanje 31.12.).....31</i>	
<i>Tabela 7: Veljavna delovna dovoljenja po izobrazbi za obdobje od 2005-2010.....33</i>	
<i>Tabela 8: Veljavna delovna dovoljenja po dejavnostih za obdobje od 2008-2010.....34</i>	
<i>Tabela 9: Izdana delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po območnih službah za obdobje od 2005-2010.....35</i>	
<i>Tabela 10: Veljavna delovna dovoljenja po starosti za obdobje od 2005-2010.....36</i>	
<i>Tabela 11: Državljeni EU, ki so se zaposlili v Sloveniji v obdobju od 2008-2010.....37</i>	

UVOD

Kadar ljudje zapustijo svojo domovino, jih žene veliko razlogov, saj poskušajo izboljšati svoj življenjski položaj. Najpogostejši vzrok je iskanje boljših pogojev za življenje ter izboljšanje socialnega položaja. Ekonomski migranti imajo večinoma v državi gostiteljici slab tako ekonomski kot tudi družbeni položaj, saj v splošnem ponavadi velja, da migrirajo slabše izobraženi ljudje. Njihove zaposlitve so posledično nestalne, tveganje, da izgubijo zaposlitev, je večje, pogosteje so brezposelni, opravljajo družbeno manjvredna dela, živijo v slabih stanovanjskih razmerah, velikokrat so žrtve diskriminacij itd. Visoko izobraženi strokovnjaki, ki zapustijo domovino, pa imajo navadno boljši položaj.

Zaposlovanje in delo tujcev v Sloveniji je vedno aktualna tema, sploh sedaj, ko se na trgu dogajajo spremembe po slabitvi gospodarske rasti. Na trgu dela je vedno več brezposelnih, temu primerno mora poseči na trg država tudi z omejitvami pri zaposlovanju tujcev. Največ tujih delavcev v Slovenijo prihaja z območja nekdanje Jugoslavije, manjše pa je število migrantov, ki prihajajo iz Evropske unije (v nadaljevanju EU). Delavci, ki prihajajo iz držav članic EU, predstavljajo le slabo desetino vseh tujih delavcev v Republiki Sloveniji. Ne glede na dejstvo, da državljani EU za delo v naši državi ne potrebujejo delovnega dovoljenja, se delodajalci še vedno raje odločajo za zaposlovanje državljanov tretjih držav, kateri za delo potrebujejo ustrezno delovno dovoljenje. Vzroki za takšno odločitev se slabe izkušnje, jezikovne ovire in podobno.

Cilji diplomskega dela so predstaviti pojem migracij, ugotoviti, kateri so vzroki, ki privedejo do migracijskih gibanj, predstaviti vplive premikov prebivalstva na obe državi, emigrantsko in imigrantsko, pojasniti trende migracij skozi čas v EU in Sloveniji, predstaviti zakonodajo, ki je relevantna v procesu zaposlitve tujih delavcev, kronološko predstaviti podatke o migracijah v svetu in Evropi ter tabelarično prikazati ključne značilnosti tuje delovne sile, zaposlene v Sloveniji (izvor države tujih delavcev, starost, spol, panoge, v katerih se zaposlujejo).

Diplomsko delo je sestavljeno iz treh vsebinskih delov. Najprej bom predstavila pojem migracij, vzroke ter s tem povezane posledice migracij. Nato se bom osredotočila na migracije v svetu in EU. Kronološko sem predstavila značilnosti migracij v EU. Zadnji del diplomskega dela je posvečen migracijam v Sloveniji v preteklosti ter obdobju po zadnjih širitvah EU.

1 MIGRACIJE

Termin »migracija« je latinskega izvora (migrare) in pomeni selitev. Kompleksnost in raznolikost migracijskega procesa sta povzročila nastanek različnih definicij migracij. Malačič selitve opredeli kot prostorske premike posameznih prebivalcev in selivcev iz odselitvenega v priselitveno območje. Selitve so prostorski premiki, zato označujejo prostorsko mobilnost prebivalstva. Pomembno je, da jih razlikujemo od drugih oblik mobilnosti prebivalstva, kot so panožna, sektorska, poklicna, izobrazbena, socialna in druge. Življenjske selitve so opredeljene z vsem tistim prebivalstvom, pri katerem se kraj stalnega bivališča razlikuje od rojstnega kraja (Malačič, 1997, str. 155).

Migracije so danes, v času globalizacije, postale zelo pomembne, saj imajo pomembno vlogo pri obravnavanju značilnosti držav.

Mednarodni dan migrantov je 18. december. Na ta dan je Skupščina leta 1990 sprejela Mednarodno konvencijo o zaščiti pravic migrantov na delu in članov njihovih družin, potrdila ga je tudi Generalna skupščina Združenih narodov (v nadaljevanju ZN) in sicer zato, ker število migrantov po vsem svetu vse bolj narašča. Po ocenah ZN je decembra 2010 meddržavni selivec vsak 32. prebivalec sveta (Statistični urad RS, 2010).

1.1 OPREDELITEV MIGRACIJ

Zgodovinsko je pojem migracij vezan na nastanek nacionalne države. Zajema vse možne pravne oblike selitev, mešanja etičnih skupnosti in skupin v sinhroni in diahroni perspektivi. Pojem migracije pomeni fizično gibanje posameznikov ali skupin v geografskem prostoru, ki pripelje do dolgoročne spremembe lokacije prostora in kulturnega oz. socialnega okolja. Mednarodne migracije pomenijo prestop državne meje, z vsaj enoletnim prebivanjem v tujini. Osnovni pojem migracije je oznaka za številne pojavne oblike, ki so se skozi zgodovino spreminjale tudi zaradi različnih okoliščin (Lušič-Hacin, 1999, str. 140-142).

Emigracije in imigracije sta komponenti, ki opredeljujeta pojem migracij. Emigracije so gibanje ljudi iz njihove izvorne države v imigrantsko državo, imigracije pa pomenijo trajni prihod v imigrantsko družbo. Pri mednarodnih migracijah migranti prestopijo državne meje, preselijo se v tujino. Imigranti morajo ostati v novi družbi dalj časa – več kot eno leto, da jih je mogoče ločiti od drugih kategorij, kot so turisti, sezonski delavci in podobno (Klinar, 1976, str. 16-17).

Straubhaar (1988, str. 47) mednarodne migracije delovne sile definira kot prostovoljno, prostorsko in družbeno gibanje posameznikov iz ene države v drugo z namenom trajanja več kot 1 leto in motivirano z ekonomskimi interesi.

Appleyard (1991, str. 22-23) razlikuje naslednje vrste imigrantov:

- stalni naseljenci: vključuje tudi posameznike, sprejete v okviru združevanja družin;
- začasni pogodbeni delavci: običajno nekvalificirani ali srednje kvalificirani delavci, ki v državi ostanejo določen čas;
- začasni strokovnjaki: strokovnjaki oziroma visokokvalificirani delavci, ki se preselijo v drugo državo skupaj s tujimi investicijami, na primer v obliki podjetij s skupnim vlaganjem;
- skriti ali ilegalni delavci: imigranti, ki so v imigracijsko državo prišli na ilegalni način ali se jim je status spremenil v legalnega:
- iskalci azila: posamezniki, ki zaprosijo za azil na podlagi politične diskriminacije;
- begunci, ki jih definira Konvencija ZN o statusu beguncev iz leta 1951.

Migrant je oseba, ki živi v državi ali okolju, v katerem ni rojen. Migracije so selitve oseb, ki potekajo med različnimi vrstami okolja, lahko tudi med nacionalnimi enotami. Tokovi preseljevanja so lahko med razvitimi državami in tistimi v razvoju. Migracije so tako lahko zunanje ali notranje glede na državne meje ali pa več etično ali večnacionalno skupnost, kot je na primer EU. Migrantske tokove sestavljajo zelo različne skupine: ekonomski, politični in strokovni migranti, ljudje, ki iščejo ali so našli delo, družinski člani migranta, študentje ali strokovnjaki na izpopolnjevanju, begunci pred revščino in brezupom različnih konfliktov (Verlič Christensen, 2002, str. 18). Migracijski tok je sestavljen iz več faz: emigracije (odhod iz emigrantske družbe), imigracije (prihod v imigrantsko družbo), prilagajanja in vključevanja v imigrantsko družbo, odhoda iz imigrantske družbe, remigracije (vračanje v izvorno emigrantsko družbo) ter reintegracije (ponovno vključevanje v družbeno okolje izvorne emigrantske družbe) (Klinar, 1985, str. 68).

Ekonomski migranti so navadno tisti ljudje, pri katerih so vzroki za selitev ekonomski. V to skupino uvrščamo predvsem delavce, najpogosteje tiste, ki migrirajo zaradi eksistenčnih razmer. Tudi v obdobju razvoja klasičnega kapitalizma so bili najpogostejši delavci migranti iz ruralnih območij. Ob tem pa ne smemo izpustiti tudi strokovnjakov, ki migrirajo zaradi boljših delovnih razmer, možnosti napredovanja, strokovnega izpopolnjevanja in podobno. Sodobna ekonomska migracija prihaja tudi iz držav, ki se razvijajo, zato je tudi njena kvalifikacijska struktura na višji ravni (Klinar, 1976, str. 40-41).

1.2 VZROKI MIGRACIJ

Migracije so področje, ki je v zadnjih desetletjih aktualno raziskovalno področje, saj s spremembami na ekonomskem in socialnem področju pomembno vpliva na odnose različnih družb med seboj. Migracije so pomembne predvsem z vidika soočenja držav, družb in zakonodaje z vedno bolj kulturno raznoliko družbo, ter njenim spreminjanjem v smeri sprejemajoče in tolerantne družbe na priselitvenem območju, ki bi sprejela priseljence in z njimi živela v harmoniji.

Mednarodne migracije so razširjene po celem svetu in število le-teh se dnevno povečuje. Dejstvo, da obstaja vedno več razlogov, ki vplivajo na to, da ljudje migrirajo, pomaga razumeti tudi vpletenost vseh držav v krog pretoka ljudi. Ena in ista država je tako lahko imigracijska država kot tudi emigracijska ter tranzitna (povzeto po Šušmelj, b.l., str. 1).

Migracije in njihovo razumevanje je pomembno za naseljevanje in s tem povezano integracijo migrantov v državi gostiteljici. Integracija je odziv na izzive, ki jih prinaša naseljevanje migrantov v novi družbi v državi gostiteljici. Integracija pomeni tudi sprejemanje migrantov v družbo in vzdrževanje stikov z njihovo domačo kulturo. Ta proces poteka vedno v dveh smereh – s strani migrantov ter s strani družbe v državi sprejemnici na različnih ravneh - ekonomski, socialni, kulturni in politični. Integracija je tudi kazalec uspešnosti programov priseljevanja in prispeva k nadaljnjemu vključevanju v družbo, njen uspeh pa je odvisen od subjektov na obeh straneh – tako s strani tujcev, da imajo voljo in predanost, da so se sposobni prilagoditi na novo okolje, kot tudi s strani gostujočih družb, da sprejmejo priseljence in njihove družine (IOM, 2003a, str. 1).

Metodologija »potisni-potegni« (angl. *push-pull*) je klasična, pogosta metoda, ki se uporablja pri analizi vzrokov migracij. Ta metodologija ne velja v primeru ilegalnih migracij. Teorija opredeljuje glavne dejavnike za pojav razlik v razmerah med izvorno državo in državo sprejemnico, prepreke med okoljema ter osebne motive migrantov. Faktorji, ki vplivajo na intenzivnost migracijskih procesov med tema dvema okoljema (izvorno državo in državo sprejemnico) so predvsem družbeno-ekonomske razmere v izvorni državi in boljše razmere v ciljni državi. Če pogledamo konkretno situacijo, lahko na podlagi te metodologije opredelimo proces migracije kot pritegnitev (angl. »*pull*«) potencialnih migrantov v ciljne kraje, saj jih določeni dejavniki odbijajo (angl. »*push*«) iz manj zaželenih krajev. V državi izvora na migrante vplivajo predvsem dejavniki potiska (izguba zaposlitve, izčrpanje naravnih bogastev, upadanje ali prenehanje določene ekonomske dejavnosti, različne vrste diskriminacije, naravne in druge nesreče, odtujitev od skupnosti ipd.), ki vplivajo nanje, da se izselijo iz tega območja. Na drugi strani v ciljnim območju nanje vplivajo dejavniki potega (zaposlitvene možnosti, napredovanje v službi, podjetniške in investicijske dejavnosti, boljše redno in dodatno plačilo, ugodnejše klimatske in stanovanjske razmere, lažje in cenejše šolanje ipd.), ki vplivajo na to, da se priselijo v to območje (Malačič, 2006, str. 160). Na dejavnike potiska in potega vplivajo tudi osebne karakteristike migrantov, kot so na primer starost, izobrazba in oddaljenost (Ehrenberg & Smith, 2000, str. 344). Dejavniki potiska v primeru tujih delavcev, ki prihajajo iz držav nekdanje SFRJ, so predvsem slabša gospodarska razvitost, slabe ekonomske in socialne razmere ter zapleten politični položaj v njihovi državi. Na drugi strani obstajajo v Sloveniji dejavniki potega, ki so vidni predvsem v nesorazmerju med povpraševanjem in ponudbo del v nekaterih gospodarskih sektorjih, ki jih migranti opravljajo s slabo plačanimi, težkimi in umazanimi deli že leta, omenimo pa lahko tudi boljši življenjski standard v Sloveniji v primerjavi z državami, iz katerih tujci prihajajo. To lahko sklepamo na podlagi dejstev o številu delovnih dovoljenj, ki se izdajajo predvsem za

nekvalificirane, priučene in polkvalificirane delavce, kar bomo natančneje predstavili v nadaljevanju diplomskega dela.

Transnacionalna teorija migracij, ki med glavne dejavnike migracij upošteva socialne mreže in socialni kapital, nam daje več informacij o značilnostih sodobnih migracijskih procesov. Transmigranti namreč razvijajo in ohranjajo večplastne odnose z domovino, ki združujejo meje (družinske, ekonomske, socialne, verske in politične), njihovo delovanje in identiteta pa se oblikujeta znotraj »socialnih mrež«, ki nastanejo s povezavo dveh ali več družb hkrati (Schiller, G., Basch, L. & Blanc Szanton, C., 1992, str. 2). Socialne mreže Castles (1998, str. 336) definira kot ključni dejavnik tako za posameznike kot skupine, t.i. socialni kapital. Te mreže povezujejo migrante in ne-emigrante v strukturo socialnih pravil in medosebnih odnosov. Socialne mreže so neformalne mreže, ki vključujejo osebne odnose, družinsko in gospodinjstvo organizacijo, prijateljske in skupnostne vezi, vzajemno pomoč v ekonomskih in socialnih zadevah. Te vezi na en način povezujejo migrante in ne-migrante v njihovi izvorni deželi, po drugi strani pa so vez med migranti in sprejemajočo družbo, ki so lahko kooperativne, tekmovalne ali konfliktne. Hrbtenica migracijskih mrež so družina in skupnost. Družinske vezi imajo močan vpliv, saj pogosto nudijo finančni in kulturni kapital, ki omogoča migracije. V situacijah, ko je potrebno hitro odreagirati, se lahko družina odloči, da pošlje člana ali več članov družine delat v drugo regijo ali državo, da bi maksimirali dohodke ter izboljšali sposobnosti preživetja. Zunanji faktor (npr. služenje vojaškega roka, pionirski podvig mladih članov v inozemstvo) vpliva na vzpostavitev migracijske mreže. Po tem začetku se začne postopno migriranje ostalih članov, na katere na migracijskem območju vplivajo družina, prijatelji ali znanci. Novo priseljeni imajo na podlagi migracijskih mrež ob prihodu prenočišče, delo, pomoč pri birokratskih zadevah in podporo pri osebnih težavah. Na ta način lahko migranti lažje, varneje in hitreje migrirajo. Ko so migracijski tokovi enkrat vpeljani, se nato samovzdržujejo. Kljub temu, da denarne pošiljke pričnejo upadati, redkejši so obiski domov, vendar družinske in kulturne vezi ostajajo (Castles & Miller, 1998, str. 25-26).

Migranti si v splošnem prizadevajo za boljše materialne življenjske razmere, za blaginjo zase in za svojo družino in zato zapuščajo domače izvorno okolje in so usmerjeni v regije z boljšimi ekonomskimi možnostmi. Za vse vrste migracij, razen prisilnih migracij, lahko rečemo, da so zanje najpomembnejši ekonomski dejavniki, poleg teh pa na različne načine vplivajo še geografski, demografski, družbeni, kulturni, psihološki in drugi dejavniki (Malačič, 2006, str. 159). Med ekonomske migrante vključujemo delavce, ki so že v emigrantski družbi, ali pa tiste, ki ta status pridobijo šele v imigrantski družbi. Pri tem je pomembno poudariti, da med ekonomske migrante ne štejemo samo tistih delavcev, ki migrirajo zaradi eksistenčnih pogojev, ampak vključujemo tudi tiste kvalificirane strokovnjake, ki jih v migriranje privlačijo tudi ekonomski vzroki migracij v širšem smislu, in sicer boljše delovne razmere, možnost napredovanja, strokovnega izpopolnjevanj ipd. (Klinar, 1976, str. 41).

V svojem diplomskem delu se bom osredotočila predvsem na delavce, ki iščejo boljše delovne razmere. V preteklosti, predvsem v obdobju razvoja klasičnega kapitalizma, so bili emigranti nekvalificirani delavci iz nerazvitih in prenaseljenih območij. Danes je stanje drugačno, kvalifikacijska struktura ekonomskih migrantov je na višji ravni, saj večina le-teh danes prihaja iz držav, ki se razvijajo. To je tudi razlog, da obstaja neravnovesje med povpraševanjem po kvalificiranih delavcih in strokovnjakih, ki jih želijo tako razvite kot manj razvite družbe in možnosti migriranja nekvalificiranih delavcev iz manj razvitih območij. Demografske značilnosti EU so razlog večjih potreb po tujih delavcih. Vendar pa je kljub potrebam pritek delovne sile še vedno omejen. Delno delodajalci ta problem rešujejo z začasnim zaposlovanjem, ki na trgu povečuje fleksibilnost trga in odpravlja pomanjkanje delovne sile v določenih panogah, države pa se s tem izognejo določenim stroškom (plačevanju stroškov za socialno varnost ipd.) (Bevc, Prevolnik Rupel & Verlič Christensen, 2000, str. 72-88).

Različni avtorji (Castels, Miller, Mark, 1998, ipd.) so raziskovali ekonomske migracije in na podlagi tega so oblikovali več dejavnikov migracij. Pravijo, da se migracije več kot ekonomski pojav in vsebujejo tudi druge dimenzije, kot so politične, geografske, družbene, psihološke, kulturne ipd. Z migracijami se ukvarjajo tudi druge discipline (sociologija, geografija, psihologija in druge družbene znanosti), saj ekonomska razlaga migracij ne daje zadostnih odgovorov omenjenim disciplinam.

1.3 POSLEDICE MIGRACIJ

Posledice migracij bi lahko razdelili na tri skupine, in sicer na demografske, socialne in ekonomske posledice. Pri demografskih posledicah gre za spremembe v številu in porazdelitvi ljudi v posameznih regijah ter porokah med različnimi rasami in kulturami, ki privedejo do novih skupin ljudi. Pri socialnih posledicah govorimo o tem, da migracije združijo ljudi različnih kultur, kar lahko povzroča konflikte, na drugi strani pa migracije lahko ustvarjajo tudi razumevanje med različnimi skupinami ljudi. Ekonomske posledice migracij so odvisne od kvalitet (znanje, starost, izobrazba, zdravje) migrantov in gospodarskih potreb, ki jih imajo tako izvirne države kot tudi države priselitve. Emigracije so dobre za prenaseljena področja, saj znižujejo pritisk na državo, emigracije iz nezadostno naseljenih področij pa lahko še dodatno upočasnijo razvoj (Mertuek, 2009, str. 20).

Prva skupina ekonomskih učinkov migracij dokazuje, kako migracijski tokovi vplivajo na najpomembnejše makroekonomske procese. Behavioristične značilnosti ameriških migrantov dokazujejo, da migracije pozitivno vplivajo na gospodarsko rast in podjetniško inovativnost, da povzročajo večjo konkurenčnost na trgu dela in povečujejo motivacijo za delo, da so migranti nadpovprečno nagnjeni k varčevanju in investiranju ter da nekatera pomembna poslovna področja sčasoma pokrivajo samo tuji delavci. Migracijski tokovi tako ne vplivajo veliko na raven plač domačih delavcev, ker običajno zapolnjujejo probleme strukturne brezposelnosti in tržnih niš na trgu dela (Kovač, 2003, str. 63-64).

Druga skupina pomembnih učinkov migracij zadeva regionalne ekonomske značilnosti v ciljnih državah. Empirične analize dokazujejo, da migracijski tokovi v resnici povečujejo regionalne razlike, ker povzročijo pritek migrantov prerazdelitev dohodkov med produkcijskimi faktorji (od lastnikov dela k lastnikom kapitala). Ti procesi so še posebej izraziti, če so migranti povezani s podjetniškim kapitalom, kar povzroča poleg prerazdelitve dohodkov v nekaterih regijah predvsem dodatno prerazdelitev blaginje. To je v očitnem nasprotju z logičnim sklepom, da bi se z migracijskimi tokovi regionalne razlike pravzaprav morale zmanjševati. Migracija sposobne delovne sile (beg možganov) povzroča, da tako na svetovni kakor na lokalni ravni pridobivajo razviti zaradi dodatne poceni in izobražene delovne sile (Kovač, 2003, str. 64-65).

Mednarodne migracije imajo pomemben vpliv tako na izvorno kot tudi ciljno državo. Enaki dejavniki velikokrat prinašajo hkrati pozitivne učinke in stroške. Takšen primer je beg »možganov«, saj pomeni izgubo za izvorno državo in prednosti za ciljno državo. Če pomagajo pri povezavah domačih podjetij s priložnostmi na novih lokacijah, pa imata lahko od tega obe državi pomembne koristi. Če ciljna država ne izkoristi prednosti, ki ji jih prinese prihod nove delovne sile, ima to lahko negativne posledice za obe državi (IOM 2000, str. 22-34).

1.3.1 Posledice v izvornih državah

Kot rečeno, je za preseljevanje značilno, da vpliva na gospodarske priložnosti tako v državah gostiteljicah kakor tudi v državah izvora. O tem, kakšni so vplivi na države gostiteljice, obstaja veliko člankov in strokovne literature, na drugi strani pa je bolj malo znanega o tem, kako preseljevanje vpliva na tiste ljudi, ki ostanejo v državah izvora in o naravi gospodarskih vezi med priseljenci v državi sprejemnici in tistimi, ki ostanejo v matičnih državah (Visco, 2000, str. 10).

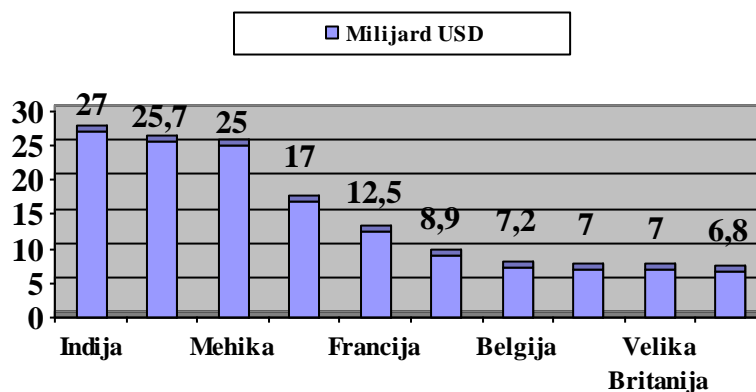
Značilnost mednarodnih migracij je, da se migranti v glavnem selijo z upanjem na boljše življenje. Zaradi njihovega ekonomskega statusa v matičnih državah se odločijo za selitev na območja, za katera menijo, da jim bodo pomagala ta status izboljšati. Zaradi tega večina migrantov izvira iz revnih držav, predvsem iz nerazvitih držav Azije in Afrike. V teh državah se tako pogosto pojavi zaskrbljenost. Te države se namreč bojijo za svoj gospodarski razvoj, ki ne napreduje, kajti izobraženi kadri zapuščajo te države v upanju na boljše plačilo v tujini (Mertuek, 2009, str. 21).

Tako je posledica emigracij velikega števila ljudi iz teh držav, da se še dodatno zaostrojuje ekonomski in politični in problemi v teh državah. Emigrirajo namreč predvsem mlajše generacije, ki v matičnih državah dokončajo izobrazbo, s katero si potem poiščejo zaposlitev v razvitih državah, kjer bodo za njihovo izobrazbo dobili boljše plačilo. Za države izvora pa to pomeni dodatno izgubo, saj izguba izobraženih kadrov (t.i. beg možganov) pomeni nezmožnost oziroma slabšo možnost razvoja lastnih proizvodnih in storitvenih sistemov. Vendar pa ima takšno preseljevanje lahko tudi pozitiven vpliv na gospodarstvo izvornih

držav, kadar se ti kadri po določenem času v tujini, ko si izboljšajo svoj finančni položaj, vrnejo v te države. Z delom v tujini si namreč naberejo veliko izkušenj, ki so še kako pomembne pri razvijanju domačega gospodarstva. Ja pa res, da se večina teh migrantov več ne vrne v matične države in tako za vedno ostanejo v tujini, vendar domov pošiljajo le delež denarja, ki ga zaslužijo. Takšni primeri uspešnih izseljencev dodatno spodbujajo ostale, da jim sledijo. Tako se sčasoma izoblikujejo mreže, preko katerih je prehod iz izvorne družbe v novo družbo veliko lažji (Mertuek, 2009, str. 21).

Izseljevanje ima na matične države tako negativne kakor tudi pozitivne posledice. Tako lahko izseljevanje vpliva na gospodarsko rast in na zmanjševanje revščine, in sicer s pomočjo treh poti: spremeni se ponudba delovne sile, spremembe v produktivnosti in s pošiljkami denarja s strani migrantov. Neto korist (to je koristi minus stroški) izseljevanja je vsota teh treh dejavnikov, katerih pomembnost se v migracijskem ciklu¹ spreminja (OECD, 2007; str. 12).

Slika 1: Države z največ prejetimi nakazili v letu 2000

Vir: The World Bank, *Migration and Remittances Factbook 2008*.

Eden izmed najpomembnejših dejavnikov so torej nakazila poslana nazaj v matične države migrantov (glej Sliko 1), saj predstavljajo pomemben vir deviznih zaslužkov in so pomemben dodatek k bruto domačemu proizvodu v teh državah. Koliko denarja bodo priseljenci poslali nazaj v matične države, je odvisno od dohodkov, ki jih priseljenci dosežajo v novih državah, od stroškov selitve, življenjskih stroškov v ciljnih državah in od časa, ki so ga priseljenci pripravljene preživeti v novih državah. Tako so npr. v letu 2000 nakazila iz tujine predstavljala več kot 10% bruto domačega proizvoda v državah, kot so Albanija, Bosna in Hercegovina, Jamajka in Jordanija. Poleg tega se lahko nakazila uporabijo za uvoz investicijskega blaga, hkrati se s temi nakazili krepijo tudi gospodinjstva, ki so teh nakazil deležna, kar pomeni, da jih ti lahko uporabijo za nakup dobrin in storitev (povzeto po The World Bank, *Migration and Remittances Factbook*, 2008).

¹ Migracijski cikel je sestavljen iz izstopa, prilagoditve, utrditve, povezovanja v mreže in vrnitve. Nekatere stopnje migracijskega cikla je možno preskočiti oz. pospešiti.

1.3.2 Posledice v državah priselitve

Ekonomski vplivi mednarodnih migracij na ciljno državo so povezani predvsem z vključevanjem migrantov v ekonomijo teh držav. Če so migranti zaposleni, na splošno prispevajo k ekonomiji. Velikost učinka pa je odvisna od tega, ali migranti nadomeščajo oziroma dopolnjujejo domače delavce. Če nadomeščajo domače delavce, prinašajo večje koristi, kadar njihove sposobnosti in znanje dopolnjujejo domačo delovno silo. Na drugi strani pa lahko tudi dopolnjujejo domačo delovno silo, v tem primeru so tudi konkurenca lokalnim delavcem, če imajo podobne sposobnosti in znanje kot domači delavci (IOM, 2000, str. 22-34).

Ko se karakteristike tujcev precej razlikujejo od domačinov, prinašajo migracije pozitivne učinke. Migracija lahko prinaša koristi, saj so plače migrantov v gostujoči državi pod ravniyo dodane vrednosti v gospodarstvu. Negativne vplive na državo imajo imigranti, ki tekmujejo z domačini. Priseljenci pomenijo večjo izbiro pri delodajalcih, to pa povzroči nižje plače, daljši delavnik in manj ugodnosti (IOM, 2000, str. 22-34).

Najslabše učinke na ekonomijo imajo najmanj izobraženi delavci. Nadaljnja imigracija pa ima najslabše učinke za prejšnje migrante. Ti so tako soočeni s še večjo konkurenco, saj novi migranti prihajajo iz držav s slabšimi pogoji in so pripravljeni delati za še nižje plače (IOM, 2000, str. 22-34).

Drugačne učinke imajo migracije v državah, kjer je večina imigrantov brezposelnih. Eden izmed takšnih primerov so begunci, ki vstopijo na trg delovne sile šele po določenem času. Države prejemnice lahko tudi omejujejo vstop beguncev na trg dela, da bi tako zmanjšale konkurenco z lokalnimi delavci. Velikokrat se tudi dogaja, še posebej v Evropi, da tudi če je tujcem dopustno, da se zaposlijo, obstaja velika stopnja brezposelnosti med njimi. Razlog za to so predvsem razlike v izobrazbi, jezikovne in kulturne razlike ter diskriminacija (IOM, 2000, str. 22-34).

Kadar pa imigracijo podpira javnost, ima lahko zelo velike fiskalne posledice. V državah z ugodnim socialnim sistemom (npr. evropske države) so imigranti upravičeni do enakih ugodnosti kot domačini. Vlade velikokrat nastanijo begunce in iskalce azilov v posebna naselja, kjer jim ponujajo vse potrebno za preživetje. Tudi ko se priseljenci zaposleni, ima to fiskalne učinke. Če so zaposleni na delovnih mestih z nižjimi dohodki, plačujejo manj davkov, kot pa prejemale socialne podpore. Vlade jim morajo tudi ponujati storitve, ki jih za domačine ne potrebujejo. Na primer, v šolah morajo vzpostaviti posebne programe za učenje jezika. Mladi priseljenci prinašajo državi fiskalne ugodnosti, starejši pa stroške. V državah z visoko stopnjo ostarelih ljudi prihod mladih delavcev zmanjšuje fiskalne stroške, ki jih imajo države s pokojninami (IOM 2000, str. 22-34).

V državah prejemnicah so imigranti največkrat negativno obravnavani. Velikokrat jih družba označi za glavne krivce različnih problemov, kot so npr.: porast kriminala, širjenje raznih

bolezni, zmanjšanje zaposlenosti domačinov in zmanjšanje plač domačinov (Cohen, 1996, str. 16). Vendar pa se države sprejemnice sčasoma začnejo zavedati pozitivnih učinkov raznolikosti, ki jo v družbo prinese v emigrantsko prebivalstvo. Zagovorniki migracij opozarjajo na pozitivno gospodarsko vlogo, ki jo priseljenci lahko igrajo v zvezi pomanjkanja delovne sile in pri odpravljanju problemov povezanih s starajočim in posledično za delo nezmožnim prebivalstvom (Coppel, Dumont & Visco, 2001, str. 14). Zato države pospešeno sprejemajo politike, ki se osredotočajo na integracijo migrantov. Integracijske pobude se zavedajo pomembnosti nediskriminacije in po navadi vključujejo določila o zaščiti verske svobode ter ponujajo posebne programe učenja jezika. Slaba akademska uspešnost druge generacije in večja verjetnost nezaposlenosti in socialne odvisnosti med migranti kot med ostalimi prebivalci države ima negativni vpliv na možnost integracije emigrantskih skupnosti. Na primer, v EU so stopnje nezaposlenosti med tujci skoraj dvakrat tolikšne kot tiste med državljanji EU. Za izboljšanje položaja migrantov na trgu delovne sile izvaja veliko držav sprejemnic izobraževalne programe, ki se pogosto osredotočajo na ženske migrantke, ki imajo večje omejitve pri iskanju zaposlitve (Mertuek, 2009, str. 23).

Posledice mednarodnih migracij imajo v glavnem za države sprejemnice večinoma pozitiven vpliv. Migranti plačujejo davke in hkrati povečujejo javne izdatke na področju zdravstva, šolstva in drugih javnih dobrin in storitev ter tako vplivajo na proračunsko ravnotežje. Vplivajo pa tudi na plače in priložnosti zaposlitve domačih delavcev. Njihova prisotnost lahko negativno vpliva na plače domačih delavcev in kadar so plače neprilagodljive, se poviša nezaposlenost, vendar takšni vplivi na nacionalni ravni niso visoki. Migracije na dolgi rok ustvarjajo zaposlenost in pozitivno vplivajo na proračun držav. Mednarodni migranti močno prispevajo tudi k lažšanju bremen prihodnjih generacij, zlasti se to kaže v hitro starajočih populacijah (Urad Združenih narodov za informiranje, 2006).

Coppel in drugi (2001, str. 17) v svojem članku ugotavljajo, da imajo priseljenci v države EU v povprečju večji odstotek nezaposlenosti od domačinov, prav tako pa ob prihodu v novo okolje zaslužijo manj. Razlogi za to so predvsem pomanjkljiva oz. nezadostna izobrazba, jezikovne in kulturne ovire in diskriminacija, ki so je priseljenci deležni. Vendar se sčasoma razlika med nezaposlenostjo domačinov in priseljencev začne zmanjševati. Do tega pride predvsem zaradi razvijanja sposobnosti priseljencev in njihovega prilagajanja novim razmeram. Tako se priseljenci naučijo novega jezika in razvijajo svoje sposobnosti oz. kvalifikacije, prav tako pa se bolj uspešno prilagajajo delovanju institucij borze dela. Poleg tega pa se z asimilacijo priseljencev zmanjšujejo tudi razlike v plačah med domačini in priseljenci. Je pa res, da se morajo priseljenci sprijazniti z dejstvom, da bodo za svoje delo verjetno vedno plačani manj kot domačini, kar je posledica prevelike razlike ob prihodu v državo, kajti zmanjševanje razlik pri plačah poteka počasi, razlika pa je velika. Visco (2000, str. 11) pravi, da priseljenci lahko državi gostiteljici prinesejo veliko koristi. Tako priseljevanje ustvarja povpraševanje po blagu in storitvah, ki jih proizvaja prebivalstvo gostujoče družbe. Poleg tega priseljenci, predvsem tisti iz držav zunaj EU, predstavljajo gibljive rezerve in predstavljajo nadomestilo za manj mobilno domače prebivalstvo.

Raziskave kažejo, da so delovne migracije tako nekvalificiranih kot kvalificiranih delavcev ekonomsko koristne za državo prejemnico migrantov. Zaskrbljenost javnosti, da bi tuji delavci lahko izpodrivali domače, je v največji meri neutemeljena. Imigranti navadno zapolnijo vrzeli v ponudbi delovne sile, saj po navadi opravljajo dela, ki jih domači delavci ne zmorejo ali pa ne želijo opravljati. Tuji delavci reagirajo na njihaja v povpraševanju po delovni sili; primer za to so sezonska dela v kmetijstvu in turizmu (Boswell, 2003, str. 33-34).

Do izrivanja domačih delavcev s strani imigrantov lahko pride samo v posebnih pogojih, v primerih visoke brezposelnosti, kadar so tuji delavci popolnoma zamenljivi z domačimi in kadar so pripravljene določena dela opravljati za še manjšo plačilo. Boj za delo med domačimi in tujimi delavci lahko nastane v ekonomijah z velikimi presežki delovne sile v določenih sektorjih z nefleksibilnimi plačami, kadar obstaja velika ponudba delavcev z enakimi sposobnostmi (Boswell, 2003, str. 34).

2 MIGRACIJE V SVETU IN EVROPSKI UNIJI

»V Evropi, ki je ena svetovnih regij priseljevanja, je vprašanje migracijske politike med osrednjimi političnimi področji. Po eni strani globalizacija gospodarstev in regionalnih integracij, kot je Evropska unija, z vzpostavitvijo skupnega trga, spodbujanjem gospodarske rasti in konkurenčnosti, narekuje proces odstranjevanja notranjih meja med državami članicami. Po drugi strani pa se pojavljajo potrebe po nadzoru priliva in naseljevanja tujcev iz preostalega sveta oziroma iz »tretjih držav« (Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije, Ur. l. RS, št. 106/2002).

2.1 MIGRACIJE V SVETU

Celotno število migrantov v svetu naj bi bilo 175 milijonov ljudi. Če pogledamo podatke Prebivalstvenega odseka Združenih narodov, je danes torej vsaka 35 oseba mednarodni migrant. Če bi vsi migranti živeli na enem kraju, bi glede na njihov delež, predstavljali 5 največjo svetovno državo (povzeto po IOM, 2003, str. 4-5).

Leta 1965 je svetovna migrantska populacija štela 75 milijonov ljudi. Do leta 1975 je številka narasla na 84 milijonov ter na 105 milijonov v letu 1985. Stopnja rasti svetovnega prebivalstva je med leti 1965 in 1975 znašala 2,04 odstotka letno, medtem ko so mednarodne migracije v istem obdobju naraščale z 1,16 odstotka letno. Obratni trendi so se pojavili v 80. letih 19. stoletja, ko se je začela stopnja rasti prebivalstva zmanjševati (1,07 odstotka letno), stopnja migracij pa povečevati na 2,59 odstotka letno. V obdobju od 1965 do 2000 se je število svetovne populacije povečalo iz 3 na 6 milijard, povečalo pa se je tudi število migrantov iz 75 na 175 milijonov (več kot podvojilo). 175 milijonov migrantov je skoraj tri odstotke svetovnega prebivalstva (povzeto po IOM, 2003, str. 350). V letu 2000 je približno 104 milijone mednarodnih migrantov (60 odstotkov vseh mednarodnih migrantov) živelo v razvitih državah, ostalih 71 milijonov, pa v državah v razvoju (Martion, 2003, str. 1). Po podatkih, pridobljenih na podlagi ekstrapolacije, demografska projekcija napoveduje, da bo v

letu 2050 9 milijonov prebivalcev, od tega naj bi bilo 230 milijonov migrantov (povzeto po IOM, 2003, str. 350).

Tabela 1: Države z največjim številom mednarodnih migrantov v letu 2000 (kumulativno)

Država	Število ljudi
ZDA	34.988.000 (+)
Rusija	13.259.000 (-)
Nemčija	7.349.000 (+)
Ukrajina	6.947.000 (-)
Francija	6.277.000 (+)
Indija	6.271.000 (-)
Kanda	5.826.000 (+)
Savdska Arabija	5.255.000 (-)
Avstralija	4.705.000 (+)
Pakistan	4.243.000 (-)

Opomba: (+) imigracijske države, (-) emigracijske države

Vir: Commission on Human Security, Final Report of the Commission on Human Security, 2003, str. 43.

Mednarodni migranti prihajajo iz vseh območij sveta in tudi odhajajo na vsa območja. Največje številke migrantov predstavljajo v Aziji, Evropi in Severni Ameriki, nekoliko manj jih je v Afriki, Latinski Ameriki in Avstraliji. V zahodni Evropi in Severni Ameriki je kar 10% celotnega prebivalstva tujcev. Združene države Amerike (v nadaljevanju ZDA) so največja prejemnica imigrantov, kar lahko vidimo v Tabeli 1 (IOM, 2000, str. 6).

Obseg migracij je zelo različen glede na različna svetovna področja. Mednarodne migracije sever-jug so le en vidik teh migracij; znatne so tudi intrakontinentalne in medkontinentalne migracije jug-jug. Leta 1965 so predstavljale mednarodne migracije v zahodne industrializirane države le 36,5 odstotkov, v letu, v primerjavi s 43,4 odstotkov iz leta 1990 in 40 odstotkov v letu 2000. Skratka, večina migrantov je iz juga in se seli v dežele na jugu (Šušmelj, b.l., str. 2).

Število migracij je v zadnjih desetletjih naraslo, razloge lahko iščemo predvsem zaradi pojava novih skupin migrantov, kot na primer visoko kvalificiranih migrantov. Zaradi velikega števila ilegalnih migracij, spremenljive narave migracij ter neučinkovitih vladnih sistemov za zbiranje podatkov o migracijah v državah, pa je število migracij težko spremljati in voditi realne evidence tako na nacionalnem kot mednarodnem nivoju (povzeto po Šušmelj, b.l., str. 2).

Na splošno velja, da je med ljudmi migriranje in nastanitev izven svojega lokalnega okolja, izjema. Ljudje ne marajo migrirati v tuje dežele, če pa imajo izbiro, so prej kot permanentni migranti raje t.i. »krožni« migranti. V zadnji četrtini dvajsetega stoletja so bili v migracije vpleteni prebivalci vseh kontinentov. To obdobje bi lahko poimenovali »obdobje migracij«.

Kljub tem dejstvom, lahko rečemo, da se večina svetovnega gospodarstva ne seli, in sicer zaradi pomanjkanja virov, mrež, možnosti ali pa migracija ne zadovoljuje njihovih osebnih interesov. Močni faktorji, ki vplivajo na to, da ljudje ne migrirajo so velikokrat osebni, in sicer pomanjkanje želje in motivacije za oddaljitev od doma, družine in prijateljev (povzeto po IOM, 2003, str. 6).

V povezavi s političnimi spremembami in gospodarskim razvojem v svetu so se spremenile tudi smeri migracij delovne sile. Razvite države iščejo kvalificirane delavce, zavračajo pa nekvalificirane. Povečuje se tudi stopnja migracij med državami v razvoju, še posebej v zahodni in jugozahodni Aziji ter južni Afriki. V letu 2001 je 44% razvitih držav in 39% držav v razvoju izvajalo omejitve v imigracijski politiki. Te omejitve v državnih politikah pa imajo vpliv na rast trgovine in tihotapljenje ljudi. Kriminalne združbe izkoriščajo državne politike. S preprodajo silijo ženske in dekleta v prostitucijo. Namesto, da bi jih vlade zaščitile, jih preganjajo, ker s v državo prišle po ilegalnih kanalih. Migranti so tudi bolj izpostavljeni različnim boleznim pa tudi težje pridejo do zdravstvenega varstva (Commission on Human Security, 2003, str. 41-46).

Mednarodne smeri migracij kažejo, da se tokovi migracij povečujejo in postajajo globalni. Omejevanje migracijskih prilivov v posameznih državah ne kaže uspeha. Velik del sveta doživlja hude krize in migracijski tokovi se usmerjajo v države, kjer je pričakovati stabilen razvoj in višji življenjski standard. Strukturna neskladja nacionalnih in globalnih trgov delovne sile povečujejo napačno usmerjenost migracijskih tokov. Priseljenci prihajajo tja, kjer ni zaposlitve, potem pa se le stežka preselijo v okolje, kjer bi imeli boljše možnosti za delo. Ovira za to je odsotnost mednarodnega organiziranja migracijskih tokov, vsaj legalnega. Obstaja tudi pomanjkanje uspešnega sodelovanja držav pri tem. Nobena od držav noče prenesti uravnavanja migracij na mednarodno raven. Rastoča stopnja brezposelnosti v zadnjih dvajsetih letih je v večini evropskih držav osnovni problem in vzrok z družbeno izključenost migrantov (Verlič Christensen, 2002, str. 160-166).

2.2 MIGRACIJE V EVROPSKI UNIJI

Šele pred nekaj desetletji se je Evropa soočala z masovnimi emigracijami v Ameriko, Afriko in Azijo. Ocenjujejo, da se je med letoma 1820 in 1940 odselilo med 55 in 60 milijonov ljudi, od teh jih je kar 38 milijonov odšlo v ZDA. Povojni tokovi migracij pa so usmerjeni predvsem v evropske države (Garson & Loizillon, 2003, str. 2).

2.2.1 Obdobje po drugi svetovni vojni

Zahodna evropska gospodarstva so ob koncu druge svetovne vojne morala integrirati množico beguncev, razseljenih oseb in ljudi, ki so se vračali iz kolonij. V obdobju od 1945 do 1950 je 4,8 milijonov ljudi emigriralo iz Vzhodne Nemčije, okrog osem milijonov razseljenih ljudi se je naselilo na območju Zahodne Nemčije, pol milijona oseb pa se je preselilo iz Zahodne v Vzhodno Nemčijo. Postavitev Berlinskega zidu leta 1961 je zmanjšala preseljevanje iz

centralne in vzhodne Evrope ter Sovjetske zveze. Zaradi političnih situacij je po letu 1955 prišlo do večjih migracijskih gibanj na tem področju, med leti 1956-57 iz Madžarske, leta 1968 iz takratne Češkoslovaške ter v letih 1980 in 1981 iz Poljske. Kljub t.i. »železni zavesi« je med leti 1950-1992 migriralo iz vzhodne Evrope kar 13 milijonov ljudi. Ob koncu petdesetih let je na osnovi bilateralnih dogovorov prišlo do rekrutiranja delovne sile iz mediteranskih držav. Ti tokovi so se najprej pričeli iz Italije, Španije, Portugalske, nekdanje skupne države Jugoslavije, kasneje iz Maroka, Alžirije, Tunizije ter Turčije. V državah zahodne Evrope je bilo stanje zaposlenih tujih delavcev v začetku sedemdesetih na maksimalnem nivoju. Leta 1970 je v Nemčiji tako živelo 3 milijone tujcev, v Franciji 2,6 milijona, v Švici 1,1 milijona tujcev ter v Belgiji 700.000 tujcev. Število naraščajočih tujcev je bilo v državah prejemnicah migrantov posledica združevanja družin ter posledičnega rojevanja otrok migrantskim delavcem. Najpomembnejše države izvora migrantov v obdobju po 1970 so bile Italija, Turčija, Jugoslavija, Alžirija in Španija (Fassmann & Muenz, 1994, str. 3-10).

Drugi zaposlitveni tok Slovencev v tujini se začne z odprtjem meja leta 1963 in spremembo odnosa jugoslovanskih oblasti do ekonomske migracije. V večini primerov gre za začasno emigracijo delovne sile kmečkega in delavskega izvora v dežele Zahodne Evrope ter prenos financ v domače okolje. Po drugi svetovni vojni so bile zanimive tudi migracije med Slovenijo in ostalo Jugoslavijo, ki so bile še bolj izrazite kot v obdobju med vojnama. V tem obdobju so Slovenci veliko emigrirali tudi v Avstralijo. Po letu 1960 je Slovenija postala tipična imigracijska država, saj je bila višje gospodarsko razvita, imela je polno zaposlenost in je bila tako zelo zanimiva za prebivalce republik nekdanje Jugoslavije, kjer so imeli visoko stopnjo brezposelnosti. Socialistični sistem v Jugoslaviji je bil tak, da ni spodbujal selitve kapitala, ampak selitev delovne sile, saj je bilo preseljevanje znotraj države popolnoma svobodno, saj niso imeli oblikovane nobene migracijske politike. Pogosto se je dogajalo, da so se v Sloveniji zaposlili delavci iz drugih jugoslovanskih republik, saj so kvalificirani slovenski delavci odhajali v tujino ter tako puščali za sabo prazna delovna mesta. S tem se je pričel problem bega možganov iz Slovenije, ki traja še danes. Velikokrat je za takšne slovenske delavce emigracija postala stalna, saj so imeli zadovoljene ekonomske potrebe (dohodek, zaposlenost ipd.). Tovrstna praksa je prav tako povečala delež neslovenskega prebivalstva v Sloveniji, saj se tudi danes v Slovenijo še priseljujejo družine delavcev, ki so prišli v Slovenijo v 80. in 90. letih 20. stoletja. Slovenija je od 60. let 20. stoletja močno imigrantska država, v kateri so večinoma priseljeni delavci iz nekdanjih jugoslovanskih republik. Delež neslovenskega prebivalstva se je skozi obdobja ves čas povečeval in je leta 1991 znašal 12,45 odstotka in leta 2002 že 15 odstotkov (povzeto po Komel, b.l., str. 4-5).

Tabela 2: Stopnja neto migracij EU-15 in novih članic EU od leta 1960-2000 v odstotkih

Država	1960	1970	1980	1990	2000
Avstrija	-0,03	0,14	0,12	0,93	0,21
Belgija	0,09	-0,34	-0,02	0,20	0,12
Danska	0,07	0,24	0,01	0,16	0,19
Finska	-0,21	-0,79	-0,05	0,17	0,05
Francija	0,31	0,36	0,08	0,14	0,09
Grčija	-0,37	-0,53	0,52	0,7	0,23
Irska	-1,48	-0,09	-0,02	-0,22	-0,51
Italija	-0,16	-0,2	0,01	0,04	0,31
Luksemburg	0,17	0,32	0,37	1,03	0,83
Nemčija	0,22	-0,35	0,39	0,83	0,12
Nizozemska	-0,11	0,25	0,36	0,33	0,36
Portugalska	-0,63	-1,4	0,43	0,15	0,49
Španija	...	0,45	0,3	-0,05	0,91
Švedska	0,15	0,61	0,11	0,41	0,28
Velika Britanija	0,21	-0,03	-0,07	0,12	0,28
Ciper	...	-0,15	0,04	0,77	0,11
Estonija	0,46	0,77	0,41	-0,25	0,02
Latvija	0,92	0,29	0,10	-0,5	-0,08
Litva	0,18	0,45	0,06	0,3	-0,03
Madžarska	0,01	-0,002	-0,07	0,0	0,00
Malta	0,25	0,24	0,27
Poljska	-0,44	-1,06	-0,06	-0,03	-0,05
Češka	0,07	-0,04	0,02	0,01	0,06
Slovaška	-0,20	-0,24	-0,06	-0,04	0,03
Slovenija	-0,27	0,10	0,29	-0,01	0,14

Vir: Prirejeno po Council of Europe (2001)

2.2.2 Obdobji po širitvah EU 2004 in 2007

Ob največji širitvi EU leta 2004 ter kasnejši širitvi leta 2007 z Bolgarijo in Romunijo so stare države članice uvedle prehodno obdobje na prost pretok delovne sile iz novih držav članic po formuli 2+3+2. Po preteku prvih dveh let prehodnega obdobja je Komisija evropskih skupnosti (2006) na podlagi analize statističnih podatkov pripravila posebno poročilo (obdobje od 1. maja 2004 do 30. aprila 2006)). Ključne točke tega poročila predstavljam v nadaljevanju.

Mobilnost delovne sile med novimi in starimi državami članicami je zelo majhna oziroma bistveno premajhna, da bi lahko vplivala na trg dela EU.

Delež državljanov novih članic v starih državah članicah se po širitvi ni bistveno spremenil, povečal se je le v Veliki Britaniji ter nekoliko bolj v Avstriji in na Irskem.

Statistični podatki ne kažejo neposredne povezave med stopnjo mobilnosti delovne sile iz novih držav članic in obstoječimi prehodnimi ureditvami. To pomeni, da je mobilnost delovne sile odvisna od dejavnikov ponudbe in povpraševanja. Pritok v Veliko Britanijo in Švedsko,

državi članici, ki nista uvedli prehodnega obdobja, je primerljiv, če ne celo nižji od tistega v države s prehodnimi ureditvami.

Prav tako pomembno je poudariti, da je v starih državah članicah odstotni delež državljanov iz držav nečlanic EU bistveno večji od deleža državljanov novih držav članic. To pomeni, da je priseljevanje iz držav nečlanic EU precej močnejše, kot je mobilnost znotraj EU.

Stopnja zaposlenosti državljanov novih članic v starih državah članicah je podobna stopnji zaposlenosti domačih državljanov in je na Irskem, v Španiji in v Veliki Britaniji celo višja. Iz tega je razvidno, da državljani novih članic pozitivno prispevajo k učinkovitosti trga dela. Komisija celo meni, da bodo prehodne ureditve samo zavrle potrebne prilagoditve trga dela.

Stopnja zaposlenosti se je po širitvi v številnih državah povečala. Širitev je pomagala formalno urediti sivo ekonomijo, kjer se delali prej neprijavljeni delavci iz novih držav članic, z znanimi pozitivnimi učinki, kot je večja usklajenost z zakonskimi delovnimi standardi, boljša socialna kohezija in večji prihodki države iz naslova davkov in prispevkov za socialno varnost. Prišlo je tudi do boljše vključenosti državljanov novih držav članic zaradi spremembe odnosa delodajalcev, boljših priložnosti za ustanovitev podjetij, boljše obveščenosti in pravne ureditve.

Sektorska sestava delovne sile starih držav članic se od širitve ni veliko spremenila, kar kaže na to, da omejen pritek delovne sile iz novih držav članic ni izrinil domačih delavcev. Delavci iz novih držav članic so torej komplementarni delavci in ne substituti.

Sestava po usposobljenosti delovne sile iz novih držav članic prav tako podpira tezo komplementarnosti. Ta se odraža v višjem odstotnem deležu srednje usposobljenih ljudi, kar je stopnja usposobljenosti, ki je navadno nezadostno zastopana v številnih starih državah članicah in povzroča ozka grla v številnih sektorjih gospodarstva.

Socialni partnerji so mnenja, da bi omejitve lahko vplivale na odložitev nujno potrebnih reform tako na trgih dela starih kot novih držav članic. Prav tako so poudarili, da omejitve zakonitega dela dejansko povzročajo širjenje dela na črno, kar ima nezaželene socialne posledice.

Od širitve je bil razvoj na trgu dela v novih državah članicah spodbuden, pri čemer se je stopnja brezposelnosti v skoraj vseh državah zmanjšala. To pomeni, da ne gre pričakovati povečanega pritiska za selitev iz novih držav članic tudi zato, ker obeti za gospodarsko rast ostajajo dobri in ker znatno povečani strukturni skladi in skladi za razvoj podeželja začenjajo prinašati dobre rezultate pri pospeševanju gospodarske rasti in ustvarjanju delovnih mest.

Bistveni del obstoječega poročila je ta, ki pravi, da delavci iz novih držav članic večinoma ne predstavljajo konkurenčno temveč komplementarno delovno silo, predvsem v tistih sektorjih ali gospodarskih panogah, kjer je potrebna takojšnja dodatna delovna sila. Zato je večji delež

imigrantov zaposlen v sezonskih ali kratkotrajnih zaposlitvah. Tokovi mobilnosti delavcev so torej bolj odvisni od povpraševanja po delu imigrantskih delavcev kot od obstoječih prehodnih ureditev (Medved, 2006, str. 12-13).

Iz Poročila o delovanju prehodnih ureditev, določenih v pristopni pogodbi iz leta 2003 (obdobje od 1. maja 2004 do 30. aprila 2006) (Komisija Evropskih skupnosti, Bruselj, 2006) je razvidno, da se je število delavcev iz držav EU-10 v državah članicah EU-15 od širitve dalje povečalo. Kljub povečanju pa je sorazmeren vpliv, opredeljen kot razmerje med številom izdanih dovoljenj za zaposlitev in aktivnim prebivalstvom v gostujoči državi, dokaj omejen. Poleg tega število kadar koli izdanih delovnih dovoljenj in dovoljenj za bivanje presega dejansko število državljanov EU-10, ki so se nastanili v državi gostiteljici, ker ne upošteva ljudi, ki se vračajo v svoje matične države, tj. povratnikov, in dolžine delovnih dovoljenj. To prav tako drži glede na dejstvo, da lahko podatki odražajočasne dejavnike, kot je zakonsko urejanje statusa nezakonitih priseljencev, ki so se priselili v države članice EU-15 že pred širitvijo.

Demografski položaj se v EU se je zelo spremenil. Kljub temu, da demografski trendi v vseh državah članicah niso homogeni, lahko najdemo dva trenda, ki sta skupna vsem: počasnejša rast prebivalstva in opazna rast v povprečni starosti populacije. Rodnost v EU upada, to pa povzroča probleme, povezane s socialnim sistemom. S povečanimi migracijskimi tokovi lahko ugodno vplivamo na demografsko strukturo držav, saj so migranti EU večinoma mlajši ljudje. Vendar Komisija EU zavrača takšno strategijo. Raje so se usmerili v kontroliran pristop, ki je osnovan na skupnem ekonomskem in demografskem razvoju Unije, saj pri tem upoštevajo sprejemne kapacitete vsake posamezne države (Muschalik, 2002, str. 8).

Migracijski tokovi v EU so predvsem posledica padca rasti prebivalstva v teh državah. Med letoma 1975 in 2000 je prebivalstvo EU naraslo iz 349 na 375 milijonov. Problem je v tem, da se zmanjšuje število aktivnega prebivalstva (to je okrog 170 milijonov celotnega prebivalstva), za katerega napovedujejo, da se bo do leta 2025 zmanjšalo na 223 milijonov; leta 1995 je bila ta številka 225 milijonov. Delež ostarelega prebivalstva (nad 65 let) pa narašča. Leta 1975 se je povečalo za 13 odstotkov, leta 1995 za 15,4 odstotka, v letu 2025 pričakujejo že porast za 22 odstotkov. Države EU se soočajo tudi s pomanjkanjem delovne sile v skoraj vseh sektorjih. Ta pričakovani padeč prebivalstva je posledica nizke stopnje rodnosti (Delisle, 2002, str. 2).

2.2.4 Značilnosti migrantov v EU

Zahodna Evropa je v 60 in 70-ih zaradi velike ekonomske rasti in zato velike potrebe po delavcih spodbujala emigracije predvsem iz mediteranskih dežel ter bivših kolonij. Zaradi tehnološkega napredka se je potreba po tujih delavcih ob koncu 70-ih zmanjšala, zato so se migracije za kratek čas umirile. Zaradi velikih političnih sprememb ob koncu 80-ih in v začetku 90-ih let (razpad Sovjetske Zveze, razpad socializma, nastanek novih demokratičnih držav, odprtje mej Srednje in Vzhodne Evrope, vstop držav Srednje in Vzhodne Evrope v

Evropsko unijo leta 2004, vojna na Balkanu, etnična čiščenja) pa so se imigracije v EU z vzhoda močno povečale (New Migration Flows in Europe, 1992, str. 32).

Glede na demografsko sliko držav EU potreba po tujih delavcih narašča, vendar je imigracija v države še vedno zelo omejena. Povečuje se začasno zaposlovanje oziroma selektivno zaposlovanje za določen čas. Z vključevanjem začasnih priseljencev na trg dela držav EU se veča prožnost trga dela in odpravlja sektorsko pomanjkanje delavcev. Poleg tega pa se na tak način države izognejo plačevanju stroškov za socialno varnost, ki bi nastali v primeru stalne zaposlitve tujcev. Države članice EU so tako bilateralne sporazume o kontingentih gostujočih delavcev iz šestdesetih let zamenjale z različnimi politikami začasnega zaposlovanja (Bevc et al., 2000, str. 72-88).

Delež tujih delavcev in njihov priliv je odvisen tudi od ekonomske situacije v državah, torej od zmanjšanja oziroma povečanja ekonomske aktivnosti. Opazno povečanje deleža tujcev na trgu dela med zahodnoevropskimi državami je zaznati v Belgiji, na Danskem in največje v Veliki Britaniji. Priliv tujih delavcev v države EU se vsako leto povečuje. To lahko pojasnimo prav s sprejemom začasnih delavcev v nove tehnološke sektorje in omenjenim sprejemom stalnih delavcev (OECD, 2004). Analize kažejo, da je mobilnost delavcev med državami članicami vse bolj podrejena potrebam po zaposlovanju, medtem ko to za države članice ne drži (povzeto po Zakšek, 2006, str. 9).

Tabela 3: Pritoki tujih delavcev v izbrane evropske države, 1995-2003 (v tisočih)

ZAHODNA EVROPA									
DRŽAVA	LETO								
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Avstrija	15,4	16,3	15,2	15,4	18,3	25,4	27,0	24,6	24,1
Belgija	2,7	2,2	2,5	7,3	8,7	7,5	7,0	-	-
Danska	2,2	2,7	3,7	3,2	3,1	3,6	5,1	5,3	-
Finska	-	-	-	-	-	10,4	14,1	20,1	24,2
Francija	13,1	11,5	11,0	10,3	10,9	11,3	-	-	-
Nemčija	470,0	439,7	451,0	402,6	433,7	473,0	553,7	529,6	502,7
Irska	-	-	-	3,8	4,6	15,7	30,0	23,8	22,5
Luksemburg	16,5	18,3	18,6	22,0	24,2	27,3	-	22,4	22,6
Nizozemska	-	9,2	11,1	15,2	20,8	27,7	30,2	34,6	38,0
Portugalska	2,2	1,5	1,3	2,6	4,2	7,8	6,1	-	-
Španija	29,6	31,0	30,1	53,7	56,1	74,1	41,6	-	-
Švedska	-	-	-	2,4	2,4	3,3	3,3	-	-
Združeno kraljevstvo	51,0	50,0	59,0	68,0	61,2	86,5	76,2	99,0	80,0
SREDNJA IN VZHODNA EVROPA									
DRŽAVA	LETO								
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Češka	-	71,0	61,0	49,9	40,3	40,1	40,1	44,6	47,7
Madžarska	-	-	24,2	26,3	34,1	40,2	47,3	49,8	57,4
Poljska	10,5	13,7	17,5	-	17,1	17,8	-	22,8	18,8
Slovaška	3,0	3,3	3,2	2,5	2,0	1,8	2,0	-	-

Vir: SOPEMI, Trends in international migration: Annual Report, 2004, str. 386.

V nekaterih državah več kot polovica priseljencev prihaja iz tretjih držav. V nadaljevanju navajam glavne sociološko-ekonomske karakteristike priseljencev, ki živijo v EU, čeprav obstajajo razlike, ki so posledica narodnosti priseljencev:

➔ Imigrantje živijo predvsem v velikih mestih.

Predstavljajo kar 15 odstotkov vseh prebivalcev v mestih, kot so Muenchen, Frankfurt, Stuttgart, Dunaj in Bruselj (Šarčević, 2003, str. 37).

➔ Stopnja izobrazbe imigrantov je težko merljiva.

Če priseljenec sam dokazuje stopnjo izobrazbe, jo velikokrat precenjuje. Če gre za uradno priznavanje stopnje izobrazbe, se velikokrat zgodi, da je le-ta v EU podcenjena oziroma ni priznana v enaki meri kot v državi, kjer jo je priseljenec pridobil. Leta 2000 kar 46 odstotkov moških priseljencev ni imelo višje izobrazbe kot je osnovnošolska (med državljani EU jih ima takšno izobrazbo 24,5 odstotka). Pri ženskah je razkorak še večji. Več kot polovica priseljenk ni imela višje izobrazbe kot je osnovnošolska in 17 odstotkov priseljenk je imelo višjo oziroma univerzitetno izobrazbo (med ženskami državljankami EU 30 odstotkov ni imelo višje izobrazbe kot je osnovnošolska: 25 odstotkov žensk je imelo višjo oziroma univerzitetno izobrazbo) (Šarčević, 2003, str. 37).

Stopnja izobrazbe priseljencev se pogosto razlikuje glede na državo, iz katere priseljenec prihaja. Tako iz držav z nizkim bruto domačim proizvodom na prebivalca prihaja veliko število priseljencev z nižjo stopnjo izobrazbe. Med tretjimi državami od koder prihajajo v EU izstopajo Alžirija, Maroko, Tunizija, Indija, Pakistan, Turčija. Države iz srednje in vzhodne Evrope se od tega dejstva odmikajo. Ne glede na to, da je njihov bruto domači proizvod na prebivalca malo višji od omenjenih držav, je stopnja izobrazbe priseljencev iz novih držav članic EU veliko višja (Boeri, Hanson & McCormick, 2002, str. 53). Tudi stopnja izobrazbe imigrantov, državljanov EU, je v primerjavi z imigranti iz tretjih držav veliko višja, kar zagotovo pripomore k boljši udeležbi na trgu dela (Boeri et al., 2002, str. 24).

Odstotek nekvalificiranih delavcev se je med migracijskimi pritoki v zadnjih desetih letih zmanjšal predvsem v Belgiji, Franciji in Veliki Britaniji, v manjšem obsega pa v Avstriji, Luksemburgu in na Nizozemskem. V Italiji, Španiji in na Portugalskem, kamor se priseljuje veliko število imigrantov iz Afriških držav in drugih držav v razvoju, pa je zaslediti večji odstotek nekvalificiranih delavcev kot pred 20 leti (Boeri et al., 2002, str. 61).

➔ Imigranti z enako izobrazbo kot domačini, opravljajo nižje kvalificirana delovna mesta.

V Nemčiji in Franciji je več kot 70 odstotkov priseljencev zaposlenih v industriji, kmetijstvu ali storitvenem sektorji, kjer opravljajo fizična dela. Podobna delovna mesta opravlja med 40-45 odstotkov domačinov. Zaposlitev višje izobraženih priseljencev je v večini držav EU nižja, glede na zaposlenost domačih delavcev. V Avstriji in Veliki Britaniji je odstotek zaposlenih

višje izobraženih tujih delavcev višji kot odstotek domačih delavcev (Boeri, Hanson, McCormick, 2002, str. 25).

➔ Odstotek brezposelnih med migranti je večji kot med domačini.

Vzroke za to lahko iščemo v (Bevc et al., 2000, str. 14):

- Razkoraku med novimi zaposlitvenimi potrebami dinamičnega trga dela in neustreznimi značilnostmi priseljenih delavcev;
- Spremembah pri izdaji delovnih dovoljenj tujcem oziroma politiki krčenja pravic priseljencev;
- Podrejanju celostnega družbenega razvoja zahtevam ekonomske učinkovitosti in posledično vodenje protekcionistične politike v posameznih državah, kar vodi do diskriminacije tujcev;
- Povečanju notranje mobilnosti državljanov EU;
- Zaviranju mobilnosti tujcev iz držav nečlanic znotraj območja EU.

Tujci se zaposlujejo predvsem v storitvenem sektorju oz. v delovno intenzivnih poklicih (kot so gradbeništvo, trgovina, hotelirstvo in poklici v ostalih gostinskih storitvah), kjer so predvsem fleksibilna, ampak tudi slabo plačana in težka delovna mesta, ki spadajo v sektorje, kjer zaposlenost variira in pada hitreje od povprečja in ti sektorji so tudi bolj občutljivi na gospodarske cikle. Koncentracija tujih delavcev v določenih sektorjih v gospodarstvu nam torej pomaga pri razumevanju vzrokov za visoko brezposelnost med tujci, saj si le-to lahko razložimo tudi s pomočjo zgoraj omenjenih sektorjev, v katerih se tujci najpogosteje zaposlujejo (Salt, Clarke & Schmidt, 2000, str. 125).

Stopnjo brezposelnosti med priseljenci iz tretjih držav bi lahko zmanjšali. Ena izmed možnih rešitev bi bila pridobitev večjih pravic pri notranjih migracijah med državami EU za tujce s stalnim bivališčem. Smiselna rešitev bi bil tudi povečan dostop do pridobivanja državljanstva ter izenačevanje pravic med državljani in tujimi priseljenci, skupaj s pravico dostopa do trga dela v vseh državah EU (Verlič Christensen, 2002, str. 60).

3 MIGRACIJE V SLOVENIJI

Migracije so skozi vso zgodovino imele velik vpliv na slovensko gospodarstvo in slovenski trg dela. Z nastankom samostojne države Slovenije leta 1991 se je zaposlovanje tujcev v Sloveniji še okrepilo. To je posledica močnih imigracijskih tokov z območij nekdanje skupne SFRJ ter novih imigracij iz drugih držav. Z letom 1991 se je odprlo veliko meja v Evropi in tako so se v Slovenijo začeli priseljevati tudi emigranti iz vzhodnoevropskih držav. Nekatere izmed teh držav so kasneje postale del EU, kjer se je sprostil pretok delavcev med temi državami (Bevc, 2000, str. 107).

Najpomembnejši faktor emigriranja v Slovenijo je ekonomski. Na podlagi podatkov pridobljenih iz raziskave »Migration Trends, The perspective of a Country on the »Schengen Periphery« (Zavratnik Zimic, 2004, str. 96) lahko razloge sistemiziramo v šest kategorij.

- ➔ Na zaposlovanje vplivata dva faktorja: maksimiranje osebnega dohodka, ko ljudje migrirajo v druga, visoko dohodkovna gospodarstva ter druge koristi z namenom pridobiti nova znanja, tehnike in delovne izkušnje. Koristi se kažejo kot spremembe življenjskega in delovnega okolja. Če pogledamo konkretno situacijo na primeru Slovenije, le-ta predstavlja relativno visoko razvito gospodarstvo s temu primernim življenjskim standardom v primerjavi z državami Srednje in Jugovzhodne Evrope. V drugem primeru pa je Slovenija pogosto tranzitna država na poti migrantov v gospodarsko bogatejše države, kamor gredo iskat boljše možnosti. V to skupino migrantov štejemo visoko izobražene delavce, kot so managerji, direktorji, različni strokovnjaki, športniki, umetniki, ki migrirajo samostojno ali znotraj organizacij.
- ➔ Migracijske verige se navadno navezujejo na subjekte, ki so že imigrirali v Slovenijo. Razlogi migriranja v Slovenijo so lahko delo ali združevanje oz. zблиževanje z družino. Določena kultura ali skupina subjektov vpliva na to, da se novi člani pridružijo le-tem v obstoječe družbe v določeno okolje.
- ➔ Razlogi, ki dodatno vplivajo na začasne delovne migrante, da se selijo so privlačno družbeno okolje, kulturna raznolikost in dostop do različnih dobrin (rekreacijskih področij, bližina gospodarskih in poslovnih centrov ipd.). Predvidevanja kažejo, da lahko v prihodnosti pričakujemo imigracije ljudi, ki so v preteklosti emigrirali v tujino, predvsem »gostujočih delavcev« iz Zahodne Evrope, t.i. povratnikov.
- ➔ Slovenija za imigrante iz območij bivše Jugoslavije predstavlja precej podobno kulturno okolje, saj smo imeli skupno zgodovino, skupne tradicije in medsebojne povezave. Pomembno vlogo pri tem imajo tudi socialne mreže, ki nastanejo znotraj članov določene imigrantske skupine, saj pomagajo drugim imigrantom, da nadgradijo razumevanje jezika in poznavanje družbenega sistema, v kolikor ga zaradi prej omenjenih dejavnikov, še ne poznajo.
- ➔ Faktor privlačenja so lahko tudi osebni razlogi.
- ➔ Poleg socialnih mrež lahko v primeru beguncev in prosilcev za azil opredelimo tudi politične in ekonomske faktorje privlačenja. S socialnimi mrežami si novi člani pomagajo pri iskanju zavetišča, dela, imajo podporo pri birokratskih zadevah in pomoč pri drugih vrstah težav.

Če povzamemo zgoraj našeta dejstva, lahko ugotovimo, da so najpomembnejši dejavniki, ki vplivajo na to, da se tujci priselijo v Slovenijo, predvsem ekonomski. Največ dovoljenj za prebivanje je bilo izdanih imigrantom iz držav bivše Jugoslavije, in sicer zaradi dela oziroma zaposlitve v Sloveniji. Slovenija pa ni samo končna destinacija tujcev, ampak velikokrat predstavlja tudi tranzitno deželo na poti proti Zahodu.

3.1 POLOŽAJ TUJCEV NA TRGU DELA

Tujci, zlasti priseljenci iz tretjih držav, so v primeru izdanih dovoljenj za delo diskriminirani pri vstopu na trg delovne sile. Tu je izobrazba prvi selektivni pogoj za uveljavljanje enakih možnosti v dejanskem dostopu do dela. Ponekod ti postopki priznavanja kvalifikacij niso standardizirani in nimajo opredeljenih meril ocenjevanja, torej tudi ne omogočajo pritožb. Drugje pa so postopki tako podrobni, da načeloma skoraj nobena šolska izobrazba ne more biti primerljiva s tisto, ki je pridobljena v nacionalni državi. Gre za posredno diskriminacijo, ki številnim nedržavljanom v praksi skoraj povsem onemogoča uveljaviti enake možnosti pri izobraževanju in pri zaposlitvi za kvalificirana dela v formalnem sektorju. V praksi zato trg delovne sile številnih držav EU v bistvu poudarja le domeno nacionalnega povpraševanja, ne omogoča pa uveljavljanje enakopravne ponudbe s strani tuje delovne sile. Taka posredna diskriminacija kvalifikacij prizadene ne le etične priseljence iz tretjih držav, temveč tudi državljane drugih držav EU na nacionalnem trgu delovne sile države priselitve (Verlič Christensen, 2002).

Zaposlovanje tujcev je najbolj zaželeno v očeh delodajalcev, saj so tujci bolj prilagodljivi, mobilni in manj sindikalno organizirani ter zaradi zaposlitve v novem okolju delati za nižje plačilo in v slabših pogojih dela (Verlič Christensen, 2000, str. 1128).

Bolj nezaželeni pa so migranti v očeh domačih delavcev, saj imajo do tujcev zaradi lastnega položaja odklonilen odnos. »Z migranti, ki so si reševali golo kožo, se borili za zrak in košček kruha, pravzaprav niso mogli tekmovati. Njih so lahko samo še sovražili, ker so jim bili resna grožnja, da bodo kmalu tudi sami postali prav takšni nesrečniki, na begu, v boju za kruh in preživetje« (Breznik v Leskovšek, 2005, str. 17). Zaradi nizke cene in pripravljenosti na delo tudi v neustreznih delovnih pogojih, je delovna sila v določenih panogah vse manj cenjena, posledično pa prejema vse nižje plačilo. To pa sproža sovraštvo in rasizem domačih delavcev do tujcev in panog, v katerih prevladuje tuja delovna sila, saj se na njihov račun slabšajo pogoji za vse. »Bolj ko so sovražili »umazana dela« in »umazano ljudstvo«, več pravic so izgubili kot pripadniki delavskega razreda. Položaj delavcev se je nujno slabšal skupaj s položajem migranta: kakor migrantom so tudi njim delodajalci podaljševali delovni čas, odpravljali pravico do odsotnosti z dela, pravico do počitka in malice, pravico do sindikalnega organiziranja, zbijali so jim mezde in podobno, vse dokler niso nazadnje postali kar sami »umazano ljudstvo« (Breznik v Leskovšek, 2005, str. 17).

3.2 PRAVNA PODLAGA MIGRACIJ

V večini držav članic EU delovno in bivalno dovoljenje ni potrebno za državljane EU, kar jim pripada po skupnem sporazumu od leta 1992. Maastrichtska pogodba, dopolnjena pozneje z Amsterdamsko (1999) navaja vrsto socialnih pravic (volilna pravica, zdravstvo, pravica do izobraževanja, do zaposlovanja itd.) in pravic iz dela (delovna doba, pokojnine, obdavčevanja dohodkov), ki naj jih države članice spoštujejo za vse priseljence iz drugih držav članic in jim tako omogočijo enakopravnost z državljani in socialno integracijo. Še vedno pa so morali pri

realizaciji selitve iz ene države v drugo tudi državljani ene od članic EU izpolnjevati vrsto pogojev: to so dokazila o sredstvih za preživetje iz lastnih dohodkov ali imeti zaposlitev, pokrito socialno in zdravstveno zavarovanje ter zagotovljeno bivališče.

Z aprilom 2006 se je iztekel dveletni rok, v času katerega so morale države članice EU v nacionalno zakonodajo prevzeti nova pravila o pravicah državljanov in njihovih družin do gibanja in bivanja v državah EU. V celoti so to v roku storile le Avstrija, Slovaška in Slovenija, vendar pa pravila kljub temu veljajo. Evropski komisar za pravosodje, varnost in svobodo je državljanom EU svetoval, naj se v primeru, da bi naleteli na birokratske ovire, obrnejo na nacionalno sodišče. Direktiva omogoča državljanom EU, da se med državami članicami gibljejo pod podobnimi pogoji, kot se selijo oziroma spreminjajo naslov v svoji državi. Med ključnimi točkami z majem 2006 uveljavljene direktive je jasno opredeljen sveženj pravil, ki zagotavlja enostaven in enoten pravni instrument o temeljni pravici gibanja in bivanja ter uveljavlja en sam pravni režim za vse državljane EU. Med drugim direktiva širi pravico do združevanja družin državljanov na registrirane partnerje pod določenimi pogoji ter zagotavlja družinskim članom pravico do bivanja, tudi v primeru smrti nosilca ali razpada razveze oziroma izгона. Direktiva nadalje poenostavlja administrativne postopke in povečuje zaščito pred izgonom. Med glavnimi novostmi je pravica do stalnega bivališča v članici po petih letih bivanja v njej, ki ne bo več predmet vrste pogojev ter bo zagotavljala enakopravno obravnavo domačih in tujih državljanov EU (Lednik, 2006, str. 90).

Priseljeni državljani iz tretjih držav niso vključeni v prosto mobilnost na skupnem trgu delovne sile EU. To se pogosto omenja kot razlog za visoke socialne stroške brezposelnih ali za zelo skromne življenjske razmere migrantov. Za zaposlitev vsakega tujca je treba dokazovati imigracijskemu uradu, da ni bilo mogoče zaposliti domačina. Pravice iz naslova stalnega bivanja in tiste, ki izhajajo iz državljanstva, se odmikajo (socialne, ekonomske in politične pravice), tudi pogoji pridobitve državljanstva po naturalizaciji pa se zaostrujejo v vrsti držav na različne načine (Commission of the European Communities, 2004).

Temeljna načela oblikovane migracijske politike Republike Slovenije (Ur. list RS, št. 106/2002, 3. točka) so:

- Načelo solidarnosti, mednarodne delitve bremen in odgovornosti, ki predpostavlja obveznost nudenja zaščite in pomoči beguncem, vendar njihov posredni pomen zajema tudi nezakonite migracije in njihove posledice,
- Načelo odgovornosti do državljanov in države, ki se predvsem nanaša na regularna, relativno svobodna priseljevanja in odseljevanja ter regulacije naturalizacije. To načelo se nanaša tudi na priseljevanje in vračanje državljanov in oseb slovenskega porekla ter na odgovornost za ohranitev in razvoj identitete slovenskega naroda,
- Načelo spoštovanja prava in človekovih pravic, ki pomeni izpolnjevanje obveznosti iz mednarodnih pogodb, spoštovanje splošno sprejetih načel in pravnega reda. To načelo zahteva spoštovanje človekovih pravic vseh ljudi in z določenimi izjemami spoštovanje

civilnih pravic vseh v državi zakonito prisotnih, od zaščite osebnih podatkov do osebne svobode in načela nevračanja,

- Načelo dolgoročne makroekonomske koristnosti, ki opredeljuje relativno svobodne migracije. Glede na to načelo je mogoče opredeliti merila nadzorovanega sprejeme migrantov glede na povpraševanje slovenskega trga delovne sile ali kapitala, ob upoštevanju približevanja notranjemu trgu Evropske unije in hkratnemu preprečevanju nezakonitih imigracij in zaposlovanja,
- Načelo zgodovinske odgovornosti, ki gradi na konceptu kontinuuma zgodovine in strukturi mednarodnih odnosov,
- Načelo enakopravnosti, svobode in vzajemnega sodelovanja, ki se predvsem nanaša na integracijsko politiko (Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 106/2002 – ReMPRS, 3.točka, v nadaljevanju Resolucija o migracijski politiki RS).

V Resoluciji o migracijski politiki RS (Ur. list RS, št. 106/2002, 4. točka), se navajajo tudi strategije za skupno politiko migracij in azila v Evropski uniji, ki med zahtevami navaja tudi nujnost prizadevanja za vzpostavitev skupnega evropskega azilnega sistema, ukrepe za pravično obravnavanje državljanov tretjih držav, predloge o omogočitvi zakonitega sprejema in bivanja ekonomskih migrantov in celovitejši pristop k upravljanju migracijskih tokov, ki uveljavlja dialog v razmerjih med državami izvora, prehoda in ciljnim državami.

3.3 PRAVNA PODLAGA ZAPOSLOVANJA TUJCEV

Ko pridemo do točke, da želimo zaposliti tujca, sta pomembna previdnost in spoštovanje zakonodaje, saj sta delovna zakonodaja in zakonodaja s področja tujcev prepleteni in soodvisni (Grofelnik & Premik, 2007, str. 13).

3.3.1 Zakonodaja, ki ureja zaposlovanje tujcev

Prvi slovenski zakon o tujcih je začel veljati leta 1991. Urejal je zadeve v zvezi z izdajanjem vizuma. Delovni oziroma poslovni vizum je veljal kot dovoljenje za začasno prebivanje tujcev, ki so delali na območju Republike Slovenije. Oba vizuma sta bila izdana za čas trajanja delovnega razmerja oziroma za čas opravljanja dejavnosti, za katero je bil vizum izdan (Žužek, 1992, str. 78).

Po sprejemu Zakona o zaposlovanju tujcev in Navodila o izvajanju Zakona o zaposlovanju tujcev je podana pravna podlaga za zaposlovanje tujcev v RS in pogoji, pod katerimi se tuj državljan lahko zaposli oz. dela v Sloveniji. Nadalje omenjena pravna podlaga točno določa vsebino in obliko vloge za pridobitev dovoljenja, način vodenja evidence o izdanih dovoljenih tujcev, zaposlenih v Sloveniji ter način obveščanja o sklenitvi in prenehanju delovnega razmerja oz. pogodb o delu (Vrbančič, 2010, str. 17).

3.3.2 Zakon o tujcih

Zakon o tujcih je prvič stopil v veljavo leta 1991 kot eden izmed osamosvojitvenih pravnih aktov. Njegove pomanjkljivosti so se kazale predvsem v neurejenem pravnem položaju državljanov drugih republik bivše Jugoslavije, ki se niso odločili za slovensko državljanstvo ali pa jim je bila vloga za dodelitev državljanstva zavrnjena. Zaradi spremenjenih okoliščin na področju migracijskih tokov ter novega položaja Republike Slovenije v evropskih integracijskih procesih ta zakon ni bil več ustrezen. Leta 1996 je RS podpisala pridružitveni sporazum z Evropsko unijo ter hkrati začela z izvajanjem postopkov pravnega usklajevanja svoje zakonodaje z zakonodajo Evropske unije (Penko Natlačen, 1997, str. 53).

Z novim Zakonom o tujcih (Zakon o tujcih, Ur.l. RS, št. 61/1999), so bili odpravljeni poslovni in delovni vizumi, nadomestilo pa jih je dovoljenje za prebivanje. Tako je tujec poleg delovnega dovoljenja po zakonu potreboval tudi dovoljenje za prebivanje, katerega podlaga je bilo delovno dovoljenje. Novi zakon z dopolnitvami leta 2002 je prinesel bistveno drugačen pristop k pravnemu urejanju problematike tujcev. Istočasno je vpeljal tudi prilagajanje zakonodaje evropskemu pravnemu redu kot posledico vstopa Slovenije v polnopravno članstvo Evropske unije. Zakon o tujcih v vsebinskem pregledu upošteva pravo EU, vendar po slovenski pravni ureditvi. S tem zakonom se določajo pogoji in načini vstopa, zapustitve in bivanja tujcev v Republiki Sloveniji.

3.3.3 Zakon o zaposlovanju in delu tujcev

Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (v nadaljevanju ZZDT) je bil objavljen avgusta 2000, uporabljati pa se je začel leta 2001. Novi zakon odpravlja pomanjkljivosti, ki so se pokazale ob izvajanju starega zakona. Zakon ureja področje zaposlovanja tujih delavcev ob upoštevanju sprejetih načel politike zaposlovanja v državah članicah EU. Slednje je upoštevano zato, ker je v času sprejemanja zakona že potekalo prevzemanje pravnega reda EU v slovensko zakonodajo (Wiemers, 2002b, str. 15).

Novi zakon omejuje število tujcev na trgu dela oziroma določa najvišje število tujih delavcev v Sloveniji. Zakon je uveljavil t.i. kvotni sistem urejanja zaposlovanja, ki še vedno štiti domačega delavca (Vrbančič, 2010, str. 17).

Medtem ko je prejšnji zakon urejal le opravljanje dela na podlagi pogodbe o zaposlitvi in pogodbe o delu, novi zakon zajema tudi ostale oblike dela tujcev, kot so: čezmejno izvajanje storitev tujih podjetij z napotenimi delavci, delo poslovnih delavcev, znanstvenikov, umetnikov, športnikov, delavcev na usposabljanju itd. Poleg tega navaja tiste vrste tujcev, za katere se zakon ne uporablja (npr. tujce z začasnim zatočiščem, tujce z imuniteto, šolajoče osebe, duhovnike, ustanovitelje podjetij, člane nadzornih svetov, udeležence kulturnih delavcev in kolonij itd.). Poudariti je treba tudi, da se ZZDT ne uporablja za državljane članic EU, saj je vzajemno omogočen prost dostop do trga dela in zaposlovanja (Wiemers, 2002b, str. 14-15).

Z novim zakonom je Slovenija dobila večjo vlogo pri regulaciji obsega in kakovosti tuje delovne sile, ki se v njej zaposluje. Poleg zakonske določitve najvišjega števila tujih delavcev in osnovnega kriterija obstoja ustreznih domačih kandidatov lahko vlada določi še dodatne omejitve glede zaposlovanja tujcev. Tako se zaposlovanje tujcev uravnava glede na dejansko stanje na trgu dela, s čimer se delodajalcev onemogoča zaposlovanje tujih delavcev zaradi cenenosti.

ZZDT loči med novim zaposlovanjem tujcev, kjer so določeni strožji postopki pri izdaji delovnega dovoljenja, in urejanju statusa tistih tujcev, ki so v Sloveniji zaposleni že dlje časa. Zakon opredeljuje tri tipe delovnih dovoljenj: osebno delovno dovoljenje, dovoljenje za zaposlitev in dovoljenje za delo. Pogoji zaposlovanja so bistveno strožji, saj se delodajalca, ki želi zaposliti tujca, dodatno preverja. Zakon je podrobneje opredelil kršitve pri zaposlovanju in določil strožje kazni ter strožji nadzor nad kršitvami. Kršitelji ne morejo več pridobiti delovnih dovoljenj za zaposlovanje tujcev (Šepec, 2001, str.7).

Kot novost je ZZDT določil tudi obveznost prijave in odjave začetka dela tujcev. Tovrstni postopek prijave in odjave zaposlitve in dela naj bi omogočil vodenje natančnejše evidence o zaposlenih tujcih. Za pretežni del izvajanja ZZDT je zadolžen Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, ki mora tudi voditi evidenco tujcev, ki se zaposlijo in delajo v Sloveniji (povzeto po ZZDT, Uradni list RS št. 66/2000, spremembe Uradni list RS št. 101/2005, 4/2006-UPB1, 52/2007, 76/2007-UPB2).

3.3.4 Spremembe zakona kot odgovor na gospodarsko krizo

Spremembe pri postopku izdaje dovoljenja za zaposlitev – dne 10.4.2009 je bila v Uradnem listu RS št. 48/2009 objavljena Sprememba Pravilnika o delovnih dovoljenjih, prijavi in odjavi dela ter nadzoru nad zaposlovanjem in delom tujcev. Gre za spremembo pri postopku izdaje delovnega dovoljenja za zaposlitev brez kontrole trga dela, in sicer to pomeni, da se ne izdajajo več dovoljenja za zaposlitev tujca s poklicem, ki ga na slovenskem trgu dela primanjkuje. Da se dovoljenje lahko izda, je potrebno, da so izpolnjeni naslednji pogoji: v evidenci zavoda ni ustreznih domačih brezposelnih oseb oz. oseb, ki so glede pravic do zaposlitve izenačene z državljani Republike Slovenije, da je delodajalec prijavil prosto delovno mesto in izpolnjuje tudi druge z zakonom predpisane pogoje (da je delodajalec ustrezno registriran ali vpisan v poslovnem registru, da ni izkoriščena kvota za to obliko zaposlovanja, da tujec izpolnjuje pogoje, ki jih zahteva delodajalec, da delodajalec priloži z njegove strani podpisano pogodbo o zaposlitvi ter da delodajalec in tujec nimata prepovedi novega zaposlovanja ali dela). V primeru, da delodajalec predvideva skleniti delovno razmerje, mora pred vlogo za izdajo delovnega dovoljenja prijaviti prosto delovno mesto v skladu z zakonom, ki ureja zaposlovanje in zavarovanje za primer brezposelnosti. Naloga Zavoda za zaposlovanje je, da v roku osmih delovnih dni od prijave prostega delovnega mesta, delodajalca pisno obvesti, ali so v evidenci brezposelnih oseb ustrezne domače ali z domačimi izenačene brezposelne osebe. V roku 30 dni od prejema tega obvestila, mora nato delodajalec vložiti vlogo za izdajo delovnega dovoljenja. Ta Sprememba Pravilnika določa

tudi, da se seznam deficitarnih poklicev v postopkih izdaje dovoljenj za zaposlitev ne uporablja več.

Centralizacija – od 03.08.2009 Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje izdaja vse vrste delovnih dovoljenj na centralni lokaciji, na Dunajski cesti 20 v Ljubljani. Tam imajo delodajalci tudi možnost, da osebno oddajo vlogo. Pred tem so lahko vloge za izdajo dovoljenja vlagali na vseh območnih enotah Zavoda.

Omejitve in prepovedi pri zaposlovanju in delu tujcev – Uredba o omejitvah in prepovedih zaposlovanja in dela tujcev je bil objavljena v Uradnem listu RS št. 12/2010 z dne 19.02.2010, njena veljavnost je bila kasneje podaljšana do konca leta 2010. Uredba prepoveduje sezonsko zaposlovanje, izdajanje novih delovnih dovoljenj za delo za zastopnike mikro in majhnih podjetij in zastopnike podružnic, izdaj delovnih dovoljenj za zaposlitev po podjetjih, zaposlovanje iz določenih regionalnih področij, izdajo delovnih dovoljenj za zaposlitev po poklicih ter izdajo dovoljenj za zaposlitev visoko kvalificiranih delavcev za leto 2010.

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje je objavil naslednje opozorilo: »Zaradi večjega števila vlog za dovoljenja za zaposlitev, kjer se v postopku izdaje ugotovi, da so v evidenci Zavoda ustrezne domače brezposelne osebe oziroma osebe, ki so glede pravic do zaposlitve izenačene z državljani RS, kar pomeni, da se dovoljenje za zaposlitev ne more izdati (vloga za dovoljenje se zavrne), opozarjamo na postopek izdaje dovoljenja za zaposlitev.

Dovoljenje za zaposlitev se lahko izda pod pogojem, da v evidenci zavoda za zaposlovanje ni ustreznih domačih brezposelnih oseb oziroma oseb, ki so glede pravic do zaposlitve izenačene z državljani Republike Slovenije, da je delodajalec prijavil prosto delovno mesto in izpolnjuje tudi druge z zakonom predpisane pogoje (da je delodajalec ustrezno registriran ali vpisan v poslovnem registru, da ni izkoriščena kvota za to obliko zaposlovanja, da tujec izpolnjuje pogoje, ki jih zahteva delodajalec, da delodajalec priloži z njegove strani podpisano pogodbo o zaposlitvi ter da delodajalec in tujec nimata prepovedi novega zaposlovanja ali dela)« (Spremembe pri postopku izdaje dovoljenj za delo (ZRSR), b.l.).

3.3.5 Kvotni sistem

Bistvena novost Zakona o zaposlovanju in delu tujcev, v uporabi od 1.1.2001, je bila uvedba kvotnega sistema, s katerim država na podlagi stanja na trgu delovne sile regulira obseg tujcev na slovenskem trgu dela (Uradni list RS, št. 66/2000).

V okviru zakonsko določenega največjega števila tujih delavcev v višini 5% aktivnega prebivalstva Republike Slovenije Vlada na podlagi razmer na trgu dela vsako leto določi kvoto delovnih dovoljenj za tujce, dodatno pa lahko določi še omejitve glede zaposlovanja in dela tujcev, tako kot je bilo to storjeno v letu 2010.

Glede na to, da Vlada RS za leto 2011 ni sprejela uredbe, s katero določi kvoto delovnih dovoljenj za sezonske zaposlitve, izdaja dovoljenj za sezonsko delo v gradbeništvu po zakonu ni dopustna, dokler ponudba na trgu dela v gradbeništvu presega povpraševanje. Vlada Republike Slovenije v letu 2011 ni sprejela uredbe, s katero določi kvoto delovnih dovoljenj za namen sezonske zaposlitve. Glede na to izdaja dovoljenj za delo za sezonsko delo v gradbeništvu ni dopustna (v skladu s 1. odstavkom 19. člena Zakona o zaposlovanju in delu tujcev), dokler po podatkih Zavoda za zaposlovanje ponudba na trgu dela v dejavnosti gradbeništvu presega povpraševanje. Delodajalci v dejavnosti gradbeništvu lahko do spremembe stanja na trgu dela pridobijo le dovoljenja za zaposlitev tujcev, pred izdajo katerih Zavod preveri, ali so v evidenci brezposelnih ustrezni kandidati za zaposlitev (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2011).

Tabela 4: Kvota delovnih dovoljenj tujcev od leta 2005-2010

LETO	KVOTA
2005	16.700
2006	18.500
2007	29.500
2008	32.000
2009	24.000
2010	12.000

Vir: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. (2011). Zaposlovanje tujcev.

3.4 MIGRACIJE V SLOVENIJI V PRETEKLOSTI

Migracije so bile na območju današnje Slovenije vedno prisotne. Ljudje se že od nekdaj selijo, bodisi iz oz. v državo. Migracijska gibanja v Sloveniji lahko razdelimo v tri obdobja (Zavratnik Zimic, 2004, str. 9):

- ➔ Migracije v obdobju od l. 1945-1953; v tem obdobju se za Slovenijo značilne emigracije.
- ➔ Migracije v obdobju od l. 1954-1990; v tem obdobju se začne na območje Slovenije priseljevanje z območja nekdanje Jugoslavije in začasne emigracije slovenskih državljanov predvsem v Nemčijo in Avstrijo.
- ➔ Migracije od l. 1990 do danes; prelomnica je osamosvojitve Slovenije leta 1991, ko Slovenija začne z oblikovanjem lastne zakonodaje na področju migracij.

3.4.1 Migracije v obdobju 1945-1953

Za to obdobje je značilno, da v Sloveniji emigracije prevladujejo nad imigracijami. Emigracije so bile predvsem politično motivirane in so bile večinoma ilegalne. V začetku tega obdobja ekonomske migracije še niso bile pogoste, ker je Evropa bila še vedno v fazi prenavljanja kot posledica II. svetovne vojne in zaradi tega še ni bila privlačna za ekonomske migrante. Vendar so ekonomske migracije proti koncu tega obdobja vedno številčnejše in

postopoma postajajo glavni razlog za migracije. V tem obdobju se zgodi prehod Slovenije iz emigrantske v imigrantsko državo (Zavratnik Zimic, 2004, str. 9).

Prva leta po vojni ekonomskih migracij ni bilo oz. so bile ilegalne, ker je nova oblast zaprla meje. Drugi razlog pa je bil v tem, da je bila Evropa porušena, na nekaterih območjih se je spopadala z lakoto in posledično ni privabljala migrantov. Prva povojna leta so bile prisotne politične emigracije Slovencev, katerih ciljni deželi sta bili Velika Britanija in ZDA. Sredi 50. let 20. stoletja pa je zaznati ilegalne prehode meje iz ekonomskih vzrokov. Ti ekonomski emigranti so se zaposlovali v prejšnjih zaposlitvenih območjih Slovencev v Porurju, Franciji, Kanadi in Avstraliji. Jugoslovanska oblast je v nekaj letih zaprla državno mejo ter s tem uveljavila idejo socializma, da v tem obdobju zunanjih migracij ne bo več, ker naj bi se ljudje ne želeli preseljevati in zaposlovati v propadajočem kapitalizmu. Po političnih emigracijskih tokovih po drugi svetovni vojni sledi obdobje mirnega migracijskega gibanja, vendar le v primeru zunanjih migracij. Povečala se je namreč notranja dnevna in stalna migracija, saj je nastalo več industrijskih mest v državi (do leta 1961 je 160 naselij z migranti, po letu 1961 je že 230 naselij z migranti (povzeto po Komel, b.l., str. 4-5).

3.4.2 Migracije v obdobju od 1954-1990

Obdobje, v katerem so predvsem ekonomski vzroki prepričevali oz. prisiljevali ljudi k preseljevanju. To je tudi čas, v katerem je Slovenije začela preoblikovati iz države, za katero je značilno predvsem odseljevanje, v državo priseljevanja. V Slovenijo se namreč poveča priseljevanje iz ostalih Jugoslovanskih držav. K priseljevanju iz jugovzhoda na severozahod je botrovala predvsem razvitost Slovenije na gospodarskem področju. Zraven tega pa so se v ostalih državah Jugoslavije ubadali z visoko brezposelnostjo, medtem ko je Slovenija na drugi strani ponujala številne možnosti zaposlovanja, prav tako ni bilo problemov z brezposelnostjo. K takemu stanju v Sloveniji so veliko prispevali tudi slovenski emigranti, ki so zapuščali Slovenijo v smeri razvitejših držav na severu, predvsem v Nemčijo in Avstrijo. Ti, tako imenovani »gastarbajterji« (oz. gostujoči delavci so posamezniki, ki imajo stalno prebivališče v Sloveniji, vendar pa imajo tudi začasno prebivališče v drugi državi (Zavratnik-Zimic, 2003) so predvsem v šestdesetih in sedemdesetih zapustili Slovenijo in si poiskali zaposlitev v zahodni Evropi, kjer je bilo pomanjkanje delovne sile, prav tako so za svoje delo dobivali boljše plačilo. Sprva so bili to začasni ekonomski migranti, vendar se je pozneje večina le-teh odločila, da se več ne vrnejo domov in tako so iz začasnih postali trajni migranti.

Priseljevanje iz ostalih držav Jugoslavije v Slovenijo bi lahko razdelili na tri območja (Zavratnik-Zimic, 2004, str. 11):

- ➔ Priseljevanje iz občin ob slovensko-hrvaški meji,
- ➔ Priseljevanje iz osrednje Jugoslavije (Bosna in Hercegovina, zahodna Srbija).
- ➔ Priseljevanje iz južne Jugoslavije (Kosovo, severovzhodni del Makedonije).

Največ priseljencev se je naselilo v industrijskih središčih: Ljubljana, Kranj, Jesenice, Celje in Velenje. Ti kraji so ponujali precej zaposlitvenih možnosti, saj so bili gospodarsko razviti. Nekateri so se zaposlili tudi v krajih na meji s Hrvaško, kjer so našli delo v turizmu ali industrijskih podjetjih (povzeto po Mertuek, 2009, str. 45).

Tabela 5: Povprečne letne neto migracije Slovenije s preostalimi enotami Socialistične federativne republike Jugoslavije v obdobju 1958-1961 in 1976-1981

Republike in AP	Neto migracije Slovenije			
	1958-1961		1976-1981	
	število	%	število	%
Bosna in Hercegovina	809	0,5	2442	1,3
Črna Gora	-16	0	110	0,1
Hrvaška	1583	1	956	0,5
Makedonija	51	0	125	0,1
Srbija (ožije)	-7	0	503	0,3
Vojvodina	3	0	153	0,1
Kosovo	31	0	193	0,1
Skupaj	2451	1,6	4482	2,5

Vir: Popis prebivalstva (1961), Malačič (2006, str. 152), SGJ (1980, str. 413)

Iz tabele je razvidno, da so bile neto migracije v Sloveniji v prvem obdobju še rahlo negativne, največ pa so potekale s sosednjo Hrvaško. V drugi polovici sedemdesetih let je bilo neto priseljevanje sodržavljanov največje, z izjemo Hrvaške, pri kateri se je število v primerjavi s prejšnjim obdobjem razpolovilo, čeprav ostaja Hrvaška še zmeraj na drugem mestu. Na prvem mestu pa je Bosna in Hercegovina kot najpomembnejše območje priseljevanja v Slovenijo.

3.4.3 Migracije od 1990 dalje

Problematika zaposlovanja tujcev v Sloveniji je postala v obdobju po osamosvojitvi izredno pestra. V primerjavi z razmerami v bivši jugoslovanski federaciji je čisto drugačna in z mnogih vidikov povsem neprimerljiva. To je mogoče zapisati kljub dejstvu, da je območje bivše federacije še zmeraj najpomembnejši rezervoar tujih delavcev, ki se na različne načine zaposlujejo v Sloveniji. Slovenija je bila v bivši državi privlačna za priseljevanje iz vseh preostalih delov federacije. Najbolj intenzivno je bilo priseljevanje v 70. letih, ko je imela takratna republika pozitiven selitveni saldo z vsemi ostalimi federalnimi deli (Malačič, 2006, str. 151).

Tabela 6: Veljavna delovna dovoljenja tujcev v Sloveniji v letih 1995 in 2000 po izobrazbi in območju porekla (stanje 31.12.)

Leto		1995			2000		
Poreklo	Izobrazba	I-IV	V-VII	Skupaj	I-IV	V-VII	Skupaj
Države bivše Jugoslavije	Št.	32.676	4.030	36.706	34.492	3.574	38.066
	%	89	11	100	90,6	9,4	100
BIH	Št.	14.491	1.061	15.552	19.286	906	20.192
	%	93,2	6,8	100	95,5	4,5	100
Hrvaška	Št.	7.021	2.194	9.215	6.110	1.890	8.000
	%	76,2	23,8	100	76,4	23,6	100
Druge države	Št.	537	704	1.241	1.131	1.123	2.254
	%	43,3	56,7	100	50,2	49,8	100
Skupaj*	Št.	33.231	4.734	37.947	35.623	4.697	40.320
	%	87,5	12,5	100	88,4	11,6	100

*BIH in Hrvaška sta vključeni tudi med države bivše Jugoslavije, zato njune vrednosti niso še enkrat upoštevane pri zadnjih dveh vrsticah

Vir: Letni poročili ZRSZ 1995 in 2000

Na začetku devetdesetih let so se migracijski tokovi na območju Jugoslavije zaradi političnih razmer in posledičnega razpada Jugoslavije močno spremenili. K temu veliko prispeva tudi uporabljena metodologija, saj je leta 1995 prvič uporabljena nova definicija prebivalstva, ki je močno otežila primerjave za nazaj. Poleg tega so se spremenili tudi pogoji priseljevanje. Medtem ko v času skupne države tisti, ki so se preselili, niso formalizirali svojega statusa, saj je danes nujna takojšnja prijava novega bivališča (Josipovič, 2006, str. 248-253).

Na podlagi opazovanja priseljevanje v obdobju od l. 1997-2001, bi lahko priseljencem v Slovenijo pripisali naslednje značilnosti (Zavratnik-Zimic, 2004, str. 14):

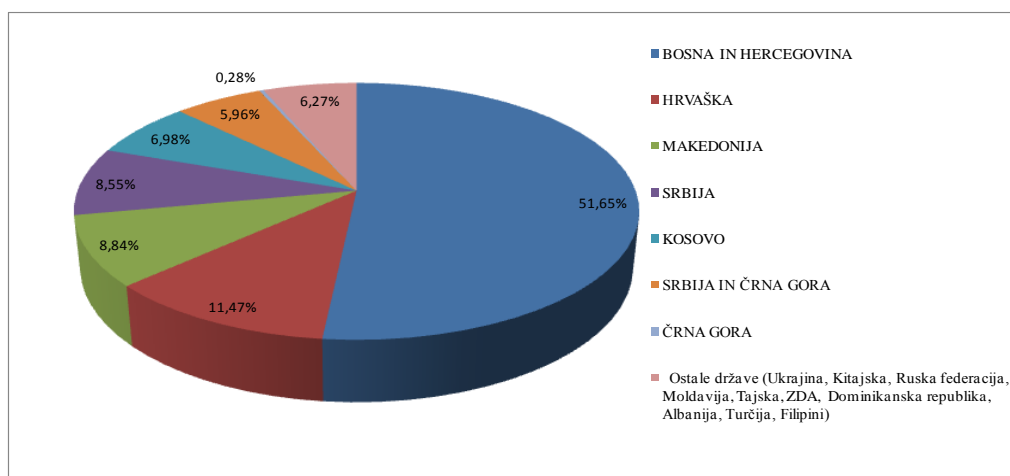
- ➔ Večina priseljencev prihaja iz evropskih držav (v obdobju od l. 1997-2001 je 96 odstotkov priseljencev prišlo iz ostalih držav v Evropi).
- ➔ Glede na posamezne države prihaja največ priseljencev iz držav, ki so prej bile del Jugoslavije. Največ jih pride iz Bosne in Hercegovine, Srbije, Hrvaške in Makedonije.
- ➔ Delež priseljencev iz neevropskih držav je bil v tem obdobju zelo majhen in je znašal 4 odstotke vseh priseljencev.

Izseljevanje iz Slovenije je v primerjavi s priseljevanjem precej nižje. Tisti, ki so se odločili zapustiti državo, so se preselili v eno izmed evropskih držav. V obdobju od l. 1997-2001 se jih je največ preselilo v Nemčijo, Hrvaško, Avstrijo in Švico (Analiza podatkov SURS, 2001).

V Sloveniji priseljenci v grobem sestavljajo dve oziroma tri skupine z različnim statusom — prvo skupino sestavljajo tisti, ki imajo slovensko državljanstvo, drugo pa tisti, ki ga nimajo, pri čemer se ta skupina deli še na dve podskupini — na priseljence, ki imajo v Republiki Sloveniji stalno prebivališče, in priseljence, ki imajo samo začasno prebivališče. Tisti, ki

imajo slovensko državljanstvo, so glede pravic in dolžnosti popolnoma izenačeni z ostalimi državljani Republike Slovenije. Ta skupina je v Sloveniji dejansko prevladujoča in jo v glavnem sestavljajo pripadniki drugih narodov in narodnosti nekdanje skupne države, ki so po osamosvojitvi Slovenije lahko pridobili slovensko državljanstvo po poenostavljenem postopku v skladu s 40. členom Zakona o državljanstvu Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 1/91). Priseljencev, ki nimajo slovenskega državljanstva, je v Sloveniji razmeroma malo, zlasti v primerjavi z drugimi evropskimi državami. Po podatkih Ministrstva za notranje zadeve je bilo na dan 31. marca 2005 v Republiki Sloveniji 45.418 oseb, ki so imele urejen status tujca. Od tega jih je 22.376 imelo veljavna dovoljenja za stalno prebivanje, 23.042 pa veljavna dovoljenja za začasno prebivanje. Tudi v tej skupini priseljencev močno prevladujejo priseljenci iz nekdanjih republik bivše Jugoslavije, predvsem iz Bosne in Hercegovine. Priseljencev iz ostalih republik je precej manj in tudi živijo precej razkropljeno, tako da pri večini težko govorimo o skupnostih (Simonović, 2009, str. 12). Priseljencem (tujcem), ki imajo stalno prebivališče v Sloveniji, so z Zakonom o socialnem varstvu zagotovljene vse pravice iz socialnega varstva, priseljenci (tujci), ki nimajo dovoljenja za stalno prebivanje v Sloveniji, pa lahko uveljavljajo pravice do posameznih storitev in dajatev v primerih in pod pogoji, ki jih določa ta zakon (Bešter, Drolc, Kovač, Mežnarič, Zavratnik-Zimic, 2003, str. 106). Tako kot večina držav članic EU ima tudi Slovenija največ priseljenih državljanov iz držav nečlanic EU, in sicer 94,4 odstotkov vsega tujega prebivalstva v državi. Po narodnosti je največ priseljencev državljanov Bosne in Hercegovine, tem sledijo državljani Hrvaške, Makedonije in Srbije. V letu 2005 je bilo med vsemi v Slovenijo priseljenimi tujci kar 77, 5 odstotkov državljanov držav, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije. Opaznejše priseljevanje državljanov drugih držav EU beleži Slovenija šele v letu 2005. Državljan EU so predstavljali skupaj 12,6 odstotka vseh priseljenih tujcev. V preteklih letih so bili selitveni tokovi med Slovenijo in drugimi državami EU šibki. V letu 2004 so državljani drugih držav EU predstavljali le 2,7 odstotka vseh tujcev, ki so se priselili v Slovenijo (Analiza podatkov SURS, 2007).

Slika 2: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu za leto 2010

Vir: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. (2011). Zaposlovanje tujcev.

Za Slovenijo je značilna nižja izobrazbena raven priseljenih. To je močno povezano z močno industrializacijo slovenskega gospodarstva. Od delovno aktivnih, ki so se v Slovenijo priselili v 2005, jih je 60,9 odstotkov imelo osnovnošolsko izobrazbo, medtem ko je bilo oseb s srednješolsko izobrazbo 30,6 odstotkov, višješolsko ali še višjo izobrazbo pa je imelo le 6,3 odstotkov oseb. V letu 2007 izobrazbena struktura pokaže na več kot polovično zastopanost tujih delavcev brez izobrazbe. Od leta 2001 se dovoljenja za zaposlitev zaradi velikega števila domačih brezposelnih oseb ne izdajajo za tujce s I. ali II. stopnjo izobrazbe (Analiza podatkov SURS, 2008).

Tabela 7: Veljavna delovna dovoljenja po izobrazbi za obdobje od 2005-2010

Leto	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Stopnja izobrazbe	Skupaj	Skupaj	Skupaj	Skupaj	Skupaj	Skupaj
I	21.097	23.589	28.880	43.337	36.870	29.684
II	5.385	5.889	8.057	11.286	9.098	8.863
III	298	350	382	420	376	403
IV	11.499	15.640	22.439	27.518	23.737	25.306
V	2.754	3.257	4.139	5.575	5.505	6.581
VI	489	497	549	675	731	821
VII+VIII	1.472	1.544	1.648	1.896	2.042	2.234
B.Š.				42	65	70
Skupaj	42.994	50.766	66.094	90.749	78.424	73.962

Vir: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. (2011). Zaposlovanje tujcev.

Največ v Slovenijo priseljenih tujcev se zaposli v dejavnosti gradbeništva: od priseljenih tujcev v letu 2008 se je v tej dejavnost zaposlilo 49,5 odstotkov, sledile so predelovalne dejavnosti z 13 odstotkom priseljenih brezposelnih oseb. Nizka izobrazbena struktura v Sloveniji zaposlenih tujcev je povezana z izdajo delovnih dovoljenj. Največ se jih izda za dela v gradbeništvu in za gradbene poklice, ki v skupnem številu izdanih delovnih dovoljenj predstavljajo približno polovico znanih opredelitev glede poklica in dejavnosti (Analiza podatkov SURS, 2008).

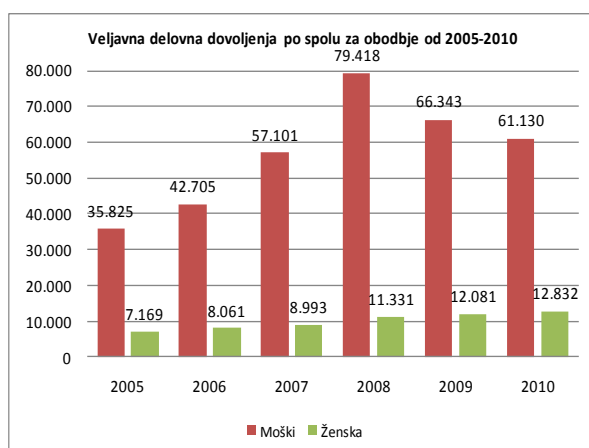
Tabela 8: Veljavna delovna dovoljenja po dejavnostih za obdobje od 2008-2010

Dejavnost	2008		2009		2010	
	število delovnih dovoljenj	% delovnih dovoljenj	število delovnih dovoljenj	% delovnih dovoljenj	število delovnih dovoljenj	% delovnih dovoljenj
A KMETIJSTVO IN LOV, GOZDARSTVO, RIBIŠTVO	551	0,61%	396	0,50%	414	0,56%
B RUDARSTVO	70	0,08%	75	0,10%	74	0,10%
C PREDELOVALNE DEJAVNOSTI	11.869	13,08%	9.101	11,60%	8.660	11,71%
D OSKRBA Z ELEKTRIČNO ENERGIJO, PLINOM IN PARO	23	0,03%	24	0,03%	27	0,04%
E OSKRBA Z VODO; RAVNANJE Z ODPLAKAMI IN ODPADKI; SANIRANJE OKOLJA	402	0,44%	420	0,54%	398	0,54%
F GRADBENIŠTVO	44.913	49,49%	35.558	45,34%	28.008	37,87%
G TRGOVINA; VZDRŽEVANJE IN POPRAVILA MOTORNIH VOZIL	3.802	4,19%	3.377	4,31%	3.046	4,12%
H PROMET IN SKLADIŠČENJE	5.356	5,90%	4.586	5,85%	4.295	5,81%
I GOSTINSTVO	2.933	3,23%	3.227	4,11%	3.009	4,07%
J INFORMACIJSKE IN KOMUNIKACIJSKE DEJAVNOSTI	363	0,40%	400	0,51%	394	0,53%
K FINANČNE IN ZAVAROVALNIŠKE DEJAVNOSTI	179	0,20%	190	0,24%	202	0,27%
L POSLOVANJE Z NEPREMIČNINAMI	304	0,33%	308	0,39%	300	0,41%
M STROKOVNE, ZNANSTVENE IN TEHNIČNE DEJAVNOSTI	2.255	2,48%	2.056	2,62%	1.877	2,54%
N DRUGE RAZNOVRSTNE POSLOVNE DEJAVNOSTI	3.945	4,35%	3.477	4,43%	3.377	4,57%
O DEJAVNOST JAVNE UPRAVE IN OBRAMBE; DEJAVNOST OBVEZNE SOCIALNE VARNOSTI	28	0,03%	32	0,04%	31	0,04%
P IZOBRAŽEVANJE	376	0,41%	422	0,54%	464	0,63%
Q ZDRAVSTVO IN SOCIALNO VARSTVO	505	0,56%	572	0,73%	620	0,84%
R KULTURNE, RAZVEDRILNE IN REKREACIJSKE DEJAVNOSTI	471	0,52%	415	0,53%	404	0,55%
S DRUGE DEJAVNOSTI	361	0,40%	371	0,47%	378	0,51%
T DEJAVNOST GOSPODINJSTEV Z ZAPOSLENIM HIŠNIM OSEBJEM; PROIZVODNJA ZA LASTNO RABO	5	0,01%	7	0,01%	7	0,01%
U DEJAVNOST EKSTERITORIALNIH ORGANIZACIJ IN TELES	7	0,01%	9	0,01%	8	0,01%
00.000 NEZNANA DEJAVNOST	12.031	13,26%	13.401	17,09%	17.969	24,29%
Skupaj	90.749	100%	78.424	100%	73.962	100%

Vir: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. (2011). Zaposlovanje tujcev.

Po podatkih Statističnega urada po strukturi med priseljenimi tujci ves čas prevladujejo moški prebivalci. Tako je na primer bilo v obdobju od 2005 do 2010 največ priseljenih moških v letu 2008, in sicer 79.418 moških. Njihova zastopanost je konstantno visoka (več kot 80 odstotkov).

Slika 3: Veljavna delovna dovoljenja po spolu za obdobje od 2005-2010

Vir: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. (2011). Zaposlovanje tujcev.

Iz Tabele 9 izhaja, da se največ tujcev zaposli v osrednji slovenski regiji, nato v okolici Maribora, Celja in Kopra. V osrednji slovenski regiji Ljubljana se je v letu 2008 zaposlilo 27.845 tujcev, kar je predstavljalo 27% vseh zaposlenih tujcev v Sloveniji. V letu 2009 se je ta delež zmanjšal na 17%, zmanjšalo pa se je tudi skupno število tujih zaposlenih delavcev v Sloveniji (na 79.149).

Tabela 9: Izdana delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po območnih službah za obdobje od 2005-2010

Območna služba	2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
Celje	2.823	7%	3.911	7%	6.951	9%	8.512	8%	6.038	8%	3.232	5%
Koper	1.917	5%	2.236	4%	3.961	5%	5.577	5%	4.033	5%	2.682	4%
Kranj	954	2%	1.056	2%	2.277	3%	3.290	3%	2.798	4%	1.729	3%
Ljubljana	8.714	21%	11.108	21%	16.955	22%	27.845	27%	13.696	17%	4.262	7%
Maribor	2.141	5%	3.211	6%	6.132	8%	8.265	8%	5.013	6%	3.265	5%
Murska Sobota	159	0%	167	0%	527	1%	715	1%	460	1%	261	0%
Nova Gorica	1.241	3%	1.448	3%	2.541	3%	3.613	3%	2.437	3%	1.520	2%
Novo mesto	812	2%	1.048	2%	2.365	3%	2.932	3%	2.017	3%	1.648	3%
Ptuj	312	1%	446	1%	957	1%	2.097	2%	1.041	1%	31	0%
Sevnica	1.354	3%	1.574	3%	1.930	3%	3.350	3%	2.452	3%	1.667	3%
Trbovlje	103	0%	89	0%	232	0%	496	0%	331	0%	3	0%
Velenje	2.651	6%	3.093	6%	4.028	5%	5.410	5%	3.633	5%	1.886	3%
Centralna služba	18.576		24.324		27.960		31.451		35.200		40.223	
Skupaj	41.757		53.711		76.816		103.553		79.149		62.409	

Vir: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. (2011). Zaposlovanje tujcev.

Starost zaposlenih, ki se v največji meri zaposlujejo v Sloveniji, je od 30 do 40 let, kot je prikazano v Tabeli 10. Ti v letu 2010 predstavljajo 29 odstotkov vseh zaposlenih tujcev v Sloveniji. Iz tega sledi, da je skoraj vsak tretji tujec, zaposlen v Sloveniji, star od 30 do 40 let. Sledi starejša generacija starih od 40 do 50 let. Ti so leta 2010 predstavljali 25,6 odstotkov vseh zaposlenih tujcev v Sloveniji. Tako je iz podatkov mogoče razbrati, da je okoli 55 odstotkov zaposlenih tujcev v Sloveniji starih 40 let in manj.

Tabela 10: Veljavna delovna dovoljenja po starosti za obdobje od 2005-2010

Leto	2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%
do 18 let	191	0,4%	187	0,4%	260	0,4%	511	0,6%	197	0,3%	80	0,1%
nad 18 do 25 let	4.431	10,3%	6.006	11,8%	9.924	15,0%	17.387	19,2%	11.565	14,7%	8.187	11,1%
nad 25 do 30 let	5.522	12,8%	6.535	12,9%	9.398	14,2%	14.636	16,1%	12.332	15,7%	11.104	15,0%
nad 30 do 40 let	12.823	29,8%	14.927	29,4%	19.073	28,9%	25.179	27,7%	22.373	28,5%	21.427	29,0%
nad 40 do 50 let	12.719	29,6%	14.484	28,5%	17.159	26,0%	20.865	23,0%	19.082	24,3%	18.926	25,6%
nad 50 do 60 let	6.268	14,6%	7.344	14,5%	8.710	13,2%	10.161	11,2%	10.430	13,3%	11.262	15,2%
nad 60 let	1.040	2,4%	1.283	2,5%	1.570	2,4%	2.010	2,2%	2.445	3,1%	2.976	4,0%
Skupaj	42.994		50.766		66.094		90.749		78.424		73.962	

Vir: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. (2011). Zaposlovanje tujcev.

Mnogi so pričakovali, da bo v Slovenijo prišlo mnogo migrantov iz novih držav članic EU, v letu 2008 je bilo na Zavodu za zaposlovanje evidentiranih 7.404 delavcev iz EU, v glavnem gre za delavce iz Bolgarije, Romunije in Slovaške. Ti najpogosteje opravljajo delo kot tujci iz tretjih držav (v gradbeništvu, kovinski industriji, mednarodnem transportu).

Slika 4: Državljeni EU, ki so se zaposlili v Sloveniji v obdobju od 2008-2010

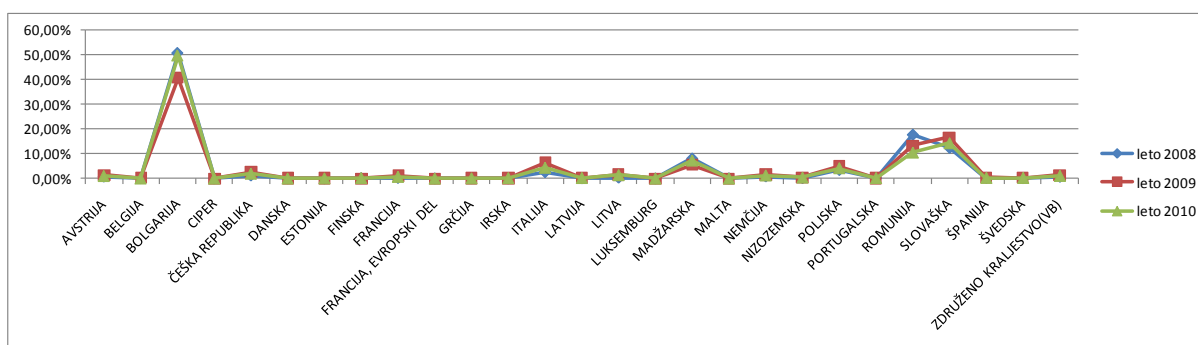

Tabela 11: Državljeni EU, ki so se zaposlili v Sloveniji v obdobju od 2008-2010

Države EU	I-XII 2008		I-XII 2009		I-XII 2010	
Skupaj EU	7.404	100%	4.061	100%	5.614	100%
AVSTRIJA	57	0,8%	55	1,4%	58	1,0%
BELGIJA	8	0,1%	14	0,3%	2	0,0%
BOLGARIJA	3.746	50,6%	1.655	40,8%	2.794	49,8%
CIPER	1	0,0%	2	0,0%	1	0,0%
ČEŠKA REPUBLIKA	91	1,2%	107	2,6%	111	2,0%
DANSKA	4	0,1%	4	0,1%	2	0,0%
ESTONIJA		0,0%	4	0,1%	5	0,1%
FINSKA	8	0,1%		0,0%	11	0,2%
FRANCIJA	19	0,3%	45	1,1%	40	0,7%
FRANCIJA, EVROPSKI DEL		0,0%		0,0%		0,0%
GRČIJA	7	0,1%	7	0,2%	6	0,1%
IRSKA	2	0,0%	5	0,1%	10	0,2%
ITALIJA	192	2,6%	263	6,5%	246	4,4%
LATVIJA	6	0,1%	12	0,3%	13	0,2%
LITVA	27	0,4%	62	1,5%	78	1,4%
LUKSEMBURG		0,0%		0,0%		0,0%
MADŽARSKA	595	8,0%	224	5,5%	409	7,3%
MALTA	2	0,0%	2	0,0%	1	0,0%
NEMČIJA	63	0,9%	66	1,6%	72	1,3%
NIZOZEMSKA	11	0,1%	18	0,4%	24	0,4%
POLJSKA	256	3,5%	200	4,9%	235	4,2%
PORTUGALSKA	9	0,1%	7	0,2%	11	0,2%
ROMUNIJA	1.306	17,6%	542	13,3%	590	10,5%
SLOVAŠKA	915	12,4%	678	16,7%	802	14,3%
ŠPANIJA	18	0,2%	22	0,5%	17	0,3%
ŠVEDSKA	9	0,1%	10	0,2%	15	0,3%
ZDRUŽENO KRALJESTVO	52	0,7%	57	1,4%	61	1,1%

Vir: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. (2011). Zaposlovanje tujcev.

3.4.4 Spremembe po vstopu v EU

S 1. majem 2004 je Republika Slovenija postala polnopravna članica Evropske unije, skupaj z 9 drugimi državami (Češka, Estonija, Ciper, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska in Slovaška). Pridružile so se prvi skupini (EU 15), katere članice so bile Belgija, Nemčija, Francija, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Danska, Irska, Velika Britanija, Grčija, Španija, Portugalska, Avstrija, Finska in Švedska. Leta 2007 sta se uniji pridružili še Bolgarija in Romunija (Prost pretok delovne sile, 2007).

V Evropski uniji sicer velja načelo prostega pretoka delovne sile, vendar so si nekatere stare članice v procesu pogajanj zagotovile in tudi uvedle do sedemletno prehodno obdobje (2 leti + 3 leta + 2 leti) zaradi bojazni prevelikega priliva delavcev iz novih držav članic EU. Prost pretok dela je tako veljal med Republiko Slovenijo in ostalimi devetimi novimi članicami (EU 9) ter Irsko, Švedsko in Veliko Britanijo. Z ostalimi članicami je Slovenija uveljavila načelo vzajemnosti, kar pomeni, da se uveljavljajo enakovredni ukrepi pri zaposlovanju slovenskih

delavcev v državah članicah in delavcev držav članic v slovenski državi, v skladu z zakonodajo države, ki delavca zaposluje. Delavci iz držav članic so v Sloveniji obravnavani kot tujci in morajo, če se želijo v njej zaposliti, pridobiti delovno dovoljenje. Delavci iz omenjenih 12 držav članic EU pa ne potrebujejo več delovnih dovoljenj, ampak jih mora delodajalec le evidenčno prijaviti za statistične namene, s čimer na trgu dela postanejo tako rekoč izenačeni s slovenskimi državljani (Šepec, 2004, str. 50-52). Tem državam so se pridružile še nekatere stare članice EU, saj so po dvo- oziroma triletnem odlogu prostega pretoka dela odprle prosto pot vsem novim članicam (z izjemo za Bolgarijo in Romunijo).

Postopek zaposlovanja tujcev v Republiki Sloveniji je odvisen od tega, ali tujec prihaja iz držav članic Evropske unije, Evropske gospodarske skupnosti in Švicarske konfederacije ali pa iz tretjih držav. Za vse zaposlene delavce v Republiki Sloveniji, ne glede na to, ali gre za slovenske državljane ali državljane držav članic EU, EGP in Švicarske konfederacije in državljane tretjih držav, velja, da so izenačeni z domačimi delavci glede plače in drugih delovnih pogojev. Delodajalec mora upoštevati določbe delovno-pravne zakonodaje (Zakon o delovnih razmerjih, Zakon o varstvu pri delu) in kolektivne pogodbe (e-računovodstvo.si, 26.6. 2010),

Od 25. maja 2006 imajo državljani držav članic EU (EU 15 (Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska, Španija, Švedska, Velika Britanija) in EU 10 (Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška, Slovenija, Latvija, Litva, Estonija, Ciper, Malta)) in Evropskega gospodarskega prostora (Islandija, Norveška, Liechtenstein) prost vstop do trga dela v Republiki Sloveniji. To pomeni, da državljani držav članic EU in EGP-ja za dostop na slovenski trg dela ne potrebujejo delovnega dovoljenja in lahko pod enakimi pogoji kandidirajo za prosta delovna mesta v Republiki Sloveniji.

S 1.1.2007 sta v EU vstopili tudi Bolgarija in Romunija. S tem datumom se je slovenski trg dela odprl tudi za delavce iz teh držav.

Tujec mora za vstop v Republiko Slovenijo, poleg veljavne potne listine, imeti tudi vizum ali dovoljenje za prebivanje. Seznam držav, katerih državljani za vstop v Republiko Slovenijo potrebujejo vizum, ureja pravni red Evropske unije, ki določa seznam tretjih držav, katerih državljani morajo pri prehodu zunanjih meja imeti vizum in držav katerih so oproščeni te zahteve (Ztuj, 8.člen).

Po Zakonu o zaposlovanju in delu tujcev je Zavod za zaposlovanje pristojen za izdajo delovnih dovoljenj in vodenje evidence zaposlitev in dela tujcev. V zadnjih letih je bilo izdanih vedno več dovoljenj za tujce (60.664 v letu 2007 kar je za 36% več kot v letu 2006, ko je bilo izdanih 44.654). Zaradi gospodarske krize, ki se je začela konec leta 2008 pa je minister za delo, družino ter socialne zadeve napovedal, da bo zmanjšal število delovnih dovoljenj za tujce za četrtno, saj je nezaposlenih vedno več Slovencev. Tudi po svetu v času gospodarske krize najprej postanejo nezaposleni migranti, zlasti tisti, ki so opravljali sezonsko

delo in delo za določen čas. Povečanje obsega delovnih dovoljenj za tujce v letu 2008 je bilo zlasti zaradi povpraševanja po delavcih, ki so v Sloveniji deficitarni (gradbeništvo, kovinarstvo, prevoznništvo, gostinstvo).

SKLEP

Zgodovinski pregled kaže, da je bilo prebivalstvo Balkana vedno vezano na ozemlje Slovenije. V času skupne države Jugoslavije je Slovenija veljala za republiko, ki je imela napredno razvit sistem dela, kulture, običajev, razvito industrijo, infrastrukturo ipd. Kar je bil drugim republikam vedno za vzor.

Slovenija je bila v očeh delavcev država, kjer je bilo mogoče več zaslužiti, kar je bil pogoj za boljši standard. Slovenija je bila dežela, kamor so prihajali delavci iz Bosne in Hercegovine, Srbije, Makedonije, ki so se zaposlili in ostali v Sloveniji, nekaterim pa je bila to stopnica na poti v zahodne države. Tudi danes je tako – za mnoge je vir preživetja, za druge pa pot za vstop na evropski trg in naprej. Nekateri želijo v Slovenijo pripeljati svojo družino in tu ostati, nekateri pa s porokami v Sloveniji ustvariti družine.

Kljub veliki brezposelnosti v Sloveniji je še vedno veliko povpraševanje po tujih delavcih, ker domači iskalci zaposlitve niso pripravljeni sprejeti nekaterih zaposlitev, ker je v večini primerov pogojeno z neprimernimi pogoji zaposlitve. Delodajalec pa zaposluje tujo delovno sili, ker je cenejša in dostikrat tudi strokovnejša. Migracije in zaposlovanje tujcev je zelo aktualna tematika, s katero se ukvarja tako država kot tudi poslovni subjekti na trgu dela. Pomanjkanje kadra v določenih panogah vodi slovenske delodajalce v zaposlovanje tujih delavcev, ki prihajajo tako iz držav članic EU, kot tudi iz tretjih držav. Vedno bolj je aktualno tudi zaposlovanje tujcev iz držav EU ter najem delovne sile, saj so zaradi omenjene uvedbe kvotnega sistema, delodajalci pri zaposlovanju precej omejeni.

Dejavniki, ki vplivajo na človeka, da migrira, so različni in v večini pogojeni s stanjem v državi njegovega izvora. Slabši družbeno-ekonomski položaj ter družbeno-politične situacije pripomorejo k odločitvi tujca o migriranju v državo, ki ponuja boljše življenje.

Glavni razlog za zaposlitev tujih delavcev je primanjkljaj ustreznih delavcev na slovenskem trgu delovne sile. Gre predvsem za deficitarne poklice, kot so gradbeni delavci. Pri deficitarnih poklicih gre v prvi vrsti za nepripravljenost oseb na vključevanje v te poklice zaradi posebnih delovnih pogojev. Gre za neugodne delovne pogoje, razporeditev delovnega časa, slabo plačilo ter druge, globlje vzroke, kot so težavnost študija, položaj na lestvici družbenega ugleda.

Pregled ključnih karakteristik tuje delovne sile v Sloveniji je pokazal, da so tujci, ki se zaposlujejo pri nas, večinoma iz držav bivše Jugoslavije – prevladujejo delavci iz Bosne in Hercegovine. Med zaposlenimi tujci je največ moških starih med 30 in 40 let. Tujci iščejo delovna mesta, za katera se ne zahteva formalno visoka šolska izobrazba. Večina zaposlenih tujcev je tako imela v obdobju 2005-2010 najnižjo, I. in IV. stopnjo formalne izobrazbe. Podatki nadalje kažejo, da je največ tujcev v Sloveniji zaposlenih v gradbeništvu, v

predelovalnih dejavnosti (zlasti v proizvodnji kovinskih izdelkov), v dejavnosti prometa in skladiščenja ter v trgovini in v gostinstvu. Največ tuje delovne sile je zaposlene v osrednjeslovenski regiji oziroma okolici Ljubljane, saj se tam izvaja največ del, povezanih z gradbeništvom. Večina tujih delavcev, zaposlenih v Sloveniji, je slabo izobraženih, posledično imajo pretežno slab ekonomski in družbeni položaj. Največkrat opravljajo družbeno manj vredna dela, ki jih domači delavci zavračajo, in se tako znajdejo v situacijah diskriminacije.

V obdobju od leta 2006 do 2008 smo bili v Sloveniji priča velikemu porastu delovnih dovoljenj, kar je bila posledica visoke gospodarske dejavnosti oziroma rasti in povečanega pomanjkanja mnogih profilov delavcev, ki jih sicer v Sloveniji že vrsto let primanjkuje. S pričetkom gospodarske in vsesplošne recesije v letu 2008 pa je občutiti tudi znatno zmanjšanje števila priseljenih tujih delavcev v letih 2009 in 2010.

Zaradi posledic svetovne gospodarske krize se povečuje število registriranih brezposelnih oseb. Odvisnost domačega gospodarstva od drugih trgov (v prvi vrsti Nemčija) in upada naročil, ima za odpuščanja, predvsem v pridelovalni industriji in gradbeništvu. S ciljem ublažitve izrednih pogojev na trgu dela, Vlada sprejema različne ukrepe za zaščito domačih delavcev in podjetij. Ena možnih rešitev bi bil tudi sprejem določene zakonodaje, katera bi prisilila domače delavce, da sprejmejo dela, ki jih sicer opravljajo delavci iz tretjih držav. Tako bi potrebovali manj tujih delavcev in posledično bi se povečale potrebe po domačih delavcih.

Glede na to, da je Slovenija polnopravna članica EU, je potrebno tudi, da svojo zakonodajo prilagaja značilnostim evropske zakonodaje. Evropske smernice je Slovenija že vključila v zakonodajo, ki ureja zaposlovanje tujcev in tako omogoča prilagajanje razmeram na trgu dela. Zakonodaja vsebuje mehanizme, kot je kvotni sistem, ki omogoča uravnavanje zaposlovanja tujcev glede na stanje na trgu dela, povpraševanje po delovni sili glede na vrsto poklica, stopnjo izobrazbe ter usposobljenosti.

Bistvena prednost zaposlovanja državljanov članic EU je, da zanje ni treba pridobivati delovnega dovoljenja, ampak jih je potrebno ob sklenitvi pogodbe o zaposlitvi zaradi statistične evidence samo prijaviti za Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje. Zakonodaja pri postopku zaposlitve delavcev iz tretjih držav pa predpisuje, da je zanje potrebno pridobiti delovno dovoljenje.

Zaposlovanje tujcev bo glede na predstavljene ugotovitve v pričujočem diplomskem delu še naprej aktualno. Dejstvo je, da ta delovna sila v Sloveniji opravlja težka fizična dela in se zaposluje na delovnih mestih, za katera pri domačih brezposelnih osebah ni interesa. To pa je samo ena najbolj izpostavljenih značilnosti tujcev. V prihodnosti se bo zaradi teh dejstev in gospodarskega položaja Slovenije, predvidoma konkurenčni pritisk na slovenski trg dela in na domačo delovno silo okreplil.

LITERATURA IN VIRI

1. Appleyard, R. T. (1991). *International Migration: Challenge for the Nineties*. Geneve: IOM.
2. Bevc, M. (2000). *Migracije v Sloveniji v luči vključitve v EU*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
3. Bevc, M., Prevolnik Rupel, V. & Verlič Christensen, B. (2000). *Meddržavne selitve in imigracijska politika v razvitih državah s poudarkom na državah Evropske zveze*. Ljubljana: IB revija.
4. Boeri, T., Hanson Gordon, H. & McCormick, B. (2002). *Immigration Policy and the Welfare System*. Oxford: Oxford University Press.
5. Boswell, C. (2003). *European Migration Policies in Flux: Changing Patterns of Inclusion and Exclusion*. Oxford. Blackwell.
6. Castles, S. & Miller, M. J. (1998). *The Age of Migration*. London. Macmillan Press.
7. Cohen, R. (1996). *Theories of Migration*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Company
8. Commission on Human Security. (2003). *Final Report of the Commission on Human Security*. Najdeno 18. decembra 2010 na spletnem naslovu: <http://www.humansecurity-chs.org>.
9. Commission of the European Communities. (2004, 11.1.2005). *Green Paper on an EU Approach to managing economic migration*. Brussels: Commission of the European Communities, 2004.
10. Coppel, J., Dumont, J.C. & Visco, I. (2001). *Trends in Immigration and Economic Consequences*. OECD. Najdeno 18.12.2010 na spletnem naslovu: www.oecd.org/dataoecd/29/30/1891411.pdf.
11. Council of Europe Press (1992). *New Migration Flows in Europe*. Strasbourg.
12. Delisle, P. (2003). *The Challenge of Labor Mobility in an enlarged European Union*. Georgetown University in Science Po Paris. Najdeno 18.12.2010 na spletnem naslovu: <http://www.isanet.org>.
13. Fassmann, H. & Muenz, R. (1994). *European Migration in the Late Twentieth Century: Historical Patterns, Actual Trends, and Social Implications*. Brookfield: Edward Elgar.
14. Garson, J.P. & Loizillon, A. (2003). *Changes and Challenges: Europe and Migration from 1950 to Presents*. The Economic and Social Aspects of Migration. European Commission. Najdeno 18.12.2010 na spletnem naslovu: <http://www.oecd.org/dataoecd/15/3/15516948.pdf>.
15. Grofelnik, I. & Premik, U. (2007). *Zakon o zaposlovanju tujcev in njegova uporaba v praksi*. Ljubljana. Primath.
16. IOM – International Organisation for Migration (2000). *World Migration Report 2000*. Geneva: IOM.
17. IOM - Integracija migrantov. Pristop IOMa (2003). Interna publikacija, 13 str.

18. Josipovič, D. (2006). *Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
19. Klinar, P. (1976). *Mednarodne migracije*. Maribor: Založba Obzorja.
20. Klinar, P. (1985). *Mednarodne migracije v kriznih razmerah*. Maribor: Založba Obzorja.
21. Klinar A. (2006). *Mobilnost delavcev: izziv, priložnost, pravica*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
22. Kocina, U. (2008). *Zaposlovanje in delo tujcev v Sloveniji* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
23. Komel, T. (b.l.). *Migracije kot družbeni pojav*. Nova Gorica. Najdeno 12. januarja 2011 na spletnem naslovu http://www.projektmigranti.si/dokumenti___/zgodovina_migracij.pdf.
24. Komisija Evropskih skupnosti (2006, 8. Februar). *Poročilo o delovanju prehodnih ureditev določenih v pristopni pogodbi iz leta 2003 (obdobje od 1. maja 2004 do 30. aprila 2006)*. Poročilo komisije Svetu, Evropskemu parlamentu, Evropskemu socialnemu odboru in Odboru Regij. Bruselj: Komisija evropskih skupnosti, 2006.
25. Kovač, B. (2003). *Globalizacija, migracijski tokovi in ekonomski razvoj na obrobju slovenskih migracijskih dilem*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije, str. 43-78.
26. Lednik, V. (2006). *Migracijski tokovi v Evropski uniji* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
27. Leskošek, V. (2009). *Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut: Inštitut za sodobne družbene in politične študije. Najdeno 18.12.2010 na spletnem naslovu: http://www2.mirovni-institut.si/slo_html/publikacija/pdf/Mi%20in%20oni.pdf.
28. Lušič Hacin, M. (1999). *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC.
29. Malačič, J. (1997). *Demografija. 5 Izdaja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
30. Malačič, J. (2006). *Demografija, Teorija, analiza, metode in modeli*. 6. izdaja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
31. Manoleva, N. (2010). *Zaposlovanje tujcev v Sloveniji*. Maribor: Fakulteta za organizacijske vede.
32. Martin, P. (2003). *Sustainable Migration Policies in a Globalizing World*. Najdeno 18.12.2010 na spletnem naslovu: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/inst/>.
33. Mertuek J. (2009). *Migracije v Evropi – vzroki in posledice* (diplomsko delo). Maribor: Fakulteta za varnostne vede.
34. Muschalik, J. (2003). *The European Immigration Policy in the context of Labour Migration into Europe (online)* Iandrina European-University Frankfurt. Najdeno 18.12.2010 na spletnem naslovu: <http://www.fiu.edu/tes/summer/>.
35. OECD. (2007). *Policy Coherence for Development 2007: Migration and Developing Countries*. Najdeno 18.12.2010 na spletnem naslovu: <http://www.oecd.org/dataoecd/>.
36. Penko Natlačén, M. (1997). *Zaposlitev tujcev v gospodarstvu*. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 26. str. 53.
37. Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS). *Uradni. List RS, št. 106/2002*.

38. Salt, J., Clarke, J. & Schmidt, S. (2000). *Patterns and trends in international migration in Western Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
39. Schiller, G., Basch, L. & Blanc Szanton, C. (1992). *Transnationalism, a new analytic framework for understanding migration. Towards a transnational perspective on migration. Race, ethnicity and nationalism reconsidered*. New York: New York Academy of Sciences, str. 25-36.
40. Sinigoj, D. (2009). *Vstop Turčije v Evropsko Unijo in mobilnost delovne sile* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
41. SOPEMI (2004). *Trends in international migration: Annual Report*. Pariz: Organisation for Economic Cooperation and Development.
42. Statistični urad Republike Slovenije. (2010). *Prebivalstvo, Slovenija, 14. december 2010*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
43. Straubhaar, T. (1988). *On the Economics of International Labor Migration*. Bern, Stuttgart: Haupt.
44. Šarčević, D. (2003). *Migracijska politika – pretok delovne sile v Evropski Uniji* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
45. Šepec, M. (2001). *Urejanje zaposlovanja in dela tujcev na podlagi novega Zakona o zaposlovanju in delu tujcev. Zaposlovanje in delo tujcev po novem*. Ljubljana: Inštitut za delo.
46. Simonovič, G. (2009). *Vloga in vpliv informacijsko-dokumentacijskih centrov na migracijsko politiko države*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
47. Šušmelj, D. (b.l.). *Opredelitve, vzroki in obseg migracij*. Najdeno 12. januarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.gla.ac.uk/rg/>.
48. Urad Združenih narodov za informiranje. (2006). *Nove članice EU si želijo visoko izobraženih migrantov*. Najdeno 12. januarja 2011 na spletnem naslovu: <http://www.unis.unvienna.org/unis/sl/pressrels/2006/>.
49. Verlič Christensen, B. (2002a). *Migracijska politike Evropske skupnosti in Slovenija. Teorija in praksa*. Ljubljana. 37 (6), str. 1117-1131.
50. Verlič Christensen, B. (2002b). *Evropa v precepu med svobodo in omejitvami migracij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
51. Visco, I. (2000). *Immigration, Development and the Labour Market. Migration: Scenarios for the 21st Century. 12.-14.7.2000, Rim. OECD*. Najdeno 18.12.2010 na spletnem naslovu <http://www.oecd.org/dataoecd/30/53/>.
52. Vrbančič, K. (2010). *Zaposlovanje tujcev v podjetju Valdivia d.o.o.*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
53. Zakšek, T. (2006). *Menedžment mednarodnih migracij v Evropski Uniji* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
54. Zalaznik, J. (2004). *Po manjkajoče delavce v tujino*. Ljubljana: Gospodarski vestnik. 22, str. 40.

55. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2011). Zaposlovanje tujcev. Najdeno 18.12.2010 na spletnem naslovu: http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/zaposlovanje_tujcev
56. Zavratnik Zimic, S. (2004). *Migration Trends in Selected EU Applicant Countries*. Vol. 6 Slovenia. Ljubljana, IOM.
57. Wiemers, Š. (2002a). Zaposlovanje tujcev v Sloveniji. *Mednarodno poslovno pravo*. Ljubljana, 14(158), str. 14-15.
58. Wiemers, Š. (2002b). *Zaposlovanje tujcev v Sloveniji*. *Mednarodno poslovno pravo*. Ljubljana, 14 (157), str. 15-19.
59. Žužek, I. (1992). *Zaposlovanje tujcev I*. *Gospodarski vestnik*. Ljubljana. 47, str. 78.